

DunaKavics

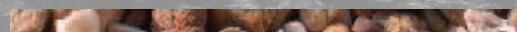
A Dunaújvárosi Főiskola online folyóirata 2015. III. évfolyam I. szám

Műszaki-, Informatikai és Társadalomtudományok

DEBRENTI ATTILA SÁNDOR
Matematikatanítás kooperatív
módszerekkel

KULCSÁR EDINA
A pénzügyi kockázat mened-
zselése kis- és középvállalko-
zásoknál

DEBRENTI EDITH
Szemléltetés a matematika-
tanítás során

NAGY EDIT
A vállalatok társadalmi fele-
lőssége (corporate social
res-ponsibility), történeti át-
tekintés

DunaKavics

A Dunaújvárosi Főiskola online folyóirata 2015. III. évfolyam I. szám

Műszaki-, Informatikai és Társadalomtudományok

MEGJELENIK ÉVENTE 12 ALKALOMMAL

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

András István, Kiss Natália, Rajcsányi-Molnár Mónika,
Király Zoltán, Kukorelli Katalin

SZERKESZTŐSÉG

Ladányi Gábor (Műszaki)
Nagy Bálint (Informatika és matematika)
Szakács István (Gazdaság és társadalom)
Klucsik Gábor (technikai szerkesztő)

Felelős szerkesztő Németh István

Tördelés Duma Attila

Szerkesztőség és a kiadó címe 2400 Dunaújváros, Táncsics M. u. 1/a.

Kiadja DUF Press, a Dunaújvárosi Főiskola kiadója

Felelős kiadó András István, rektor

A lap megjelenését támogatta TÁMOP-4.2.3-12/1/KONV-2012-0051

„Tudományos eredmények elismerése és disszeminációja
a Dunaújvárosi Főiskolán”.

<http://dunakavics.duf.hu>

ISSN 2064-5007

Tartalom

*Lapszámunk a nagyváradai Partiumi Keresztény Egyetem oktatóinak írásait tartalmazza.
(Vendégszerkesztő: Zakota Zoltán)*

DEBRENTI ATTILA SÁNDOR

Matematikatanítás kooperatív módszerekkel

5

KULCSÁR EDINA

A pénzügyi kockázat menedzselése kis- és középvállalkozásoknál

25

DEBRENTI EDITH

Szemléltetés a matematikatanítás során

39

NAGY EDIT

*A vállalatok társadalmi felelőssége (corporate social responsibility),
történelmi áttekintés*

53

Galéria

(Duma Bálint fotói)

67

Dunakavics - 2015 / 1.

Matematikatanítás kooperatív módszerekkel

Összefoglalás: A matematikát és bármely más tantárgyat is sokféleképpen lehet tanítani. Romániában talán a legismertebb és legelterjedtebb módszer a frontális osztálymunka. Ennek a munkaformának is megvannak a maga előnyei, de az egyik legnagyobb hátránya az, hogy nem minden gyerek vesz részt aktívan a tanulásban, hanem a legtöbben csak passzív befogadóként vannak jelen. Ez nem jelenti azt, hogy nem fognak tudni problémákat megoldani, csak nem lesznek olyan kreatívak, nehézségeik lesznek saját ötletek kitalálásában.

Egy megoldás lehet a frontális módszer ezen problémára, a kooperatív technikák alkalmazása. Az együttműködésen alapuló kooperatív tanulás, mint alternatív tanítási módszer, nagy segítségére lehet a tanárnak a matematika tanításában, ha a megfelelő időben és csoporttal alkalmazza.

Jelen tanulmány célja bemutatni, miképpen lehet alkalmazni a kooperatív módszereket az általános iskolás matematika oktatásban. Bemutatok néhány kooperatív tevékenységet, majd rátérek az általam végzett pedagógiai kísérlet eredményeinek ismertetésére.

Kulcsszavak: Kooperatív tanítás, alternatív tanítási módszerek, matematika tanítása.

Abstract: There are many ways of teaching Maths or any other school subject. The most often applied method in our country is maybe the frontal teaching method. This has its good points but a basic negative consequence of this method in the teaching process is that not all the students are active participants in the lesson; on the contrary, there is a risk of the students being just a passive presence in the lesson. The students taught this way will be able to solve mathematical problems but they will lack creativity and ability to make up new ideas themselves.

One of the solutions for the backsides of frontal teaching method could

* Partiumi Keresztény Egyetem,
Nagyvárad.
Közgazdaságtudományi Kar,
Pénzügy és Gazdasági Elemzés
Tanszék

E-mail: debrenti@gmail.com

be cooperative techniques. I think that a teaching process based on cooperative learning, as an alternative teaching method, could be of great help for the teacher as well as for the student, if it is applied with a proper group, in the proper time.

The main aim of this presentation is how cooperative teaching methods can be applied in teaching mathematics at secondary level. First I would like to introduce a few cooperative activities and secondly I would conclude the result of my pedagogical researches.

Keywords: Cooperative learning, alternative teaching methods, mathematics teaching.

1. Bevezetés

„Kevésbé az a fontos, hogy mit tanulnak a gyerekek az iskolában, inkább az, hogy hogyan tanulják, mert ez meghatározza a tudásuk felhasználását egész életük során.”

Max Plancot

A matematikát és bármely más tantárgyat is sokféleképpen lehet tanítani. Romániában talán a legismertebb és legelterjedtebb módszer a frontális osztálymunka. Ennek a munkaformának is megvannak a maga előnyei, de az egyik legnagyobb hátránya az, hogy nem minden gyerek vesz részt aktívan a tanulásban, hanem a legtöbben csak passzív befogadóként vannak jelen. Ez nem jelenti azt, hogy nem fognak tudni problémákat megoldani, csak nem lesznek olyan kreatívak, nehézségeik lesznek saját ötletek kitalálásában.

Eddigi tapasztalataim alapján, a hazánkban érvényes iskolai tanterv túlszűfolt, túl bonyolult és túl igényes a tanulók többségének. Egyesek nem sikerül lépést tartani, amikor 6., 7. osztályban megjelennek az elvont gondolkodást igénylő matematikai fogalmak, így elveszíthetik érdeklődésüket a matematika iránt. Ilyenkor a pedagógusban feltevéődik a kérdés: „Hogyan tudnám úgy tanítani a matematikát, hogy a gyerekek ne érezzék nehéznek, unalmasnak, esetleg ijesztőnek és majd a későbbi életük során is alkalmazni tudják a tanultakat?”

Ezen okokból jutottam el a kooperatív módszerek kipróbálásához, bevezetéséhez. Úgy gondolom az együttműködésen alapuló kooperatív tanulás, mint alternatív tanítási módszer, nagy segítségére lehet a tanárnak a matematika tanításában, ha a megfelelő időben és csoporttal alkalmazza.

A tanulmányban bemutatom az általam végzett pedagógiai kutatást, melyet elemzéssel zárok.

2. A kooperatív tanulás

A kooperatív tanítás azt jelenti, hogy a tanulók nem egyénileg dolgoznak, hanem kis csoportokban. Davidson négy fős csoportokkal dolgozik, [1] kiosztja a gyerekeknek a feldolgozandó anyagot, a megoldandó problémát és ezután a háttérbe húzódik. A diákoknak egyedül kell megoldaniuk a számukra kitűzött feladatot. A tanár természetesen rendelkezésükre áll, ha valami kérdésük van, de szerepe az eddigi aktív bemutatóhoz képest jelentősen megváltozott.

A kooperatív tanulási módszer alkalmazása nemcsak a tanulók szaktárgyi tudásának fejlesztésében hatásos. [2] Azon kívül a gyerekek megtanulják, hogy hogyan figyeljenek egymásra, hogyan segítsék azokat a tanulókat, akik kevésbé értik a tananyagot.

A kommunikációs készségek szempontjából is hasznos, ha a tanulóknak együtt kell dolgozniuk. Türelmet tanulhatnak, hogy meghallgassák egymás véleményét és megtanulhatják, hogy hogyan mondhatják el a sajátjukat. Megtanulják elfogadni, hogy nem mindenki rendelkezik egyforma képességekkel és van aki lassabban dolgozik mint a többiek. Olyan szociális készségeket sajátítanak el ezáltal, amiket az életben biztosan hasznosítani tudnak.

A jobb képességű gyerekek tanítják és segítik a náluk gyengébbeket és ezáltal maguk is tanulnak. Azonban oda kell figyelni, hogy a jóképességű tanulóknak legyen lehetősége együtt, magukat más módon fejlesztve is dolgozniuk. A gyerekeknek fárasztó és kevésbé motiváló lehet, ha mindig csak magyarázniuk kell és nem szerezhettek új ismereteket. A pedagógusnak arra is kell vigyáznia, hogy ne mindig ugyanazokkal a csoportokkal dolgozzon, mert akkor a csoportszerepek megmerevedhetnek. Felváltva kell létrehozni homogén ill. heterogén csoportokat és bizonyos időközönként a csoporttagokat is változtatni kell.

A pedagógusok mindig is arra töreksenek, hogy olyan ismereteket tanítsanak a diákoknak, amik hasznosak számukra az életben való elboldogulás szempontjából. Világunk egyre inkább olyan irányba fejlődik, ahol a munkahelyeken szükség van a dolgozók együttműködésére. De nemcsak a munkahelyen belül, hanem különböző munkahelyek között, sőt egyes országok között is szükség van az együttműködésre a hatékonyabb munka érdekében.

A kooperatív munka több felkészülést, kidolgozottabb óraterveket igényel a pedagógustól, mivel a tanóra minden momentumában tudnia kell, hogy melyik tanulónak mi lesz a feladata, el kell készítenie a megfelelő kártyákat a csoportalkotáshoz, a különböző feladatlapokat a csoportok számára. Ez mind sok időt vesz igénybe, de ha azt nézzük, hogy

[1] Davidson, N. (1990): Cooperative Learning. In: *Mathematics: A Handbook for Teachers*. Menlo Park: Addison-Wesley.

[2] Kagan, S. (2004): *Kooperatív tanulás*. Budapest: ÖNKONET.

[2] Kagan, S. (2004): *Kooperatív tanulás*. Budapest: ÖNKONET.

[3] Horváth A. (2004): *Kooperatív technikák. Hatékonyság a nevelésben*. Budapest: OKI-IFA.

egy ilyen óra keretein belül a pedagógusnak több ideje marad a gyerekekre figyelni, jobban tud nekik segítséget nyújtani, akkor megéri a fáradságot.

Pozitívum a módszer alkalmazásában, hogy nem kell új, speciális iskolákat létrehozni, hiszen bármelyik iskola bármelyik osztályában kipróbálható. Elég, ha van egy tanár aki jónak tartja ezt a módszert és van elég energiája, hogy olyan óraterveket készítsen, melyek a kooperatív módszereken alapulnak.

A módszer másik előnye, hogy nem szükséges hozzá megfizethetetlen eszközkészlet, hiszen az eszközök kártyákból, feladatlapokból, zsetonokból állnak, melyeket ajánlott elkészíteni előre megfelelő minőségben, fóliázva, ezután ezen eszközök hosszú időn keresztül használhatóak. [3]

A kooperatív tanulásról Spencer Kagan könyvéből [2] tudhatjuk meg a legtöbbet. Szerinte a kooperatív tanulás egyenlő esélyt biztosít minden gyerek számára függetlenül tudásszintjüktől, etnikumuktól, nemüktől.

A kooperatív tanulást a következő kulcsfogalmak jellemzik:

1. Csoport
2. Kooperatív tanulásszervezés
3. Együttműködési szándék
4. Együttműködési készség
5. Alapelvek
6. Módszerek

A kooperatív módszerek lehetővé teszik a fent említett jellemzők megvalósítását figyelembe véve a tanítási célokat. Ezen módszerek közül a legismertebbek: beszélő korongok, feladatcsere, időkitöltő, indián beszélgetés, diákkvartett, három megy, egy marad, vakhernyó, szakértői mozaik, kóborlás a teremben.

3. A kutatás célja és leírása

Mint hazánkban a pedagógusok zöme az oktatás szervezési módjai közül én is legtöbbször a frontális munkát alkalmazom.

A frontális munka egységes sajátosságokra épít, azonos haladási tempót vár el és azonos teljesítményt feltételez. Ha csak nem egy válogatott tanulókból álló osztályról van szó, ezek a feltételek nem valósulnak meg. Mindennapi munkám során én is megtapasztalom a módszer hátrányait.

Mivel az osztályok nem homogén összetételűek, ezért a tanulók egy része nem tud vagy

nem akar velem együtt haladni, és ők egyre inkább leszakadnak a többiektől. Amikor viszonylag sokan haladnak együtt velem, akkor is problémát okoz, hogy a jelentkezők közül csak egy tanulót szólíthatok fel, a többiek csalódásként élik meg, hogy nem ők válaszolhattak. De előfordult már az is, hogy még mielőtt felszólítottam volna valakit, egy diák „bekiabálja” a választ, és innentől kezdve a többi tanuló már nem is gondolkozik el a válaszon.

Talán más pedagógus is érezte már úgy, hogy ő mindent megtett, elmagyarázta a tananyagot, a diákok is látszólag figyeltek, mégsem volt olyan a teljesítményük, mint amilyenre számított. Egy megoldás lehet a frontális módszer ezen problémáira, a kooperatív technikák alkalmazása.

A kooperatív tanulási módszer elméleti tanulmányozása után, elkezdtem alaposabban megismerkedni a módszerrel azért, hogy én is alkalmazhassam a gyakorlatban. A 7. osztályos tananyagból az algebrai számítások című tanulási egység néhány leckéjét dolgoztam fel kooperatív technikák alkalmazásával. Az első lecke a *Rövidített számítási képletek*, a második lecke pedig a *Tényezőkre bontás*. Iskolánkban a 2009/2010-es tanévben a 7. évfolyamon két osztály volt, így alkalmam adódott rá, hogy a kutatás során kontrollcsoportos kísérleti vizsgálatot végezzek. A kísérleti csoport (7. A) kooperatív módszerekkel tanult, a kontrollcsoportnál (7. B) hagyományos, frontális tananyagfeldolgozást végeztem.

Ezen órák alkalmával különböző kooperatív módszereket alkalmaztam, mint például a szakértői mozaik, diákkvartett, csoport szóforgó, ellenőrzés párban, fordított szakértői mozaik. A módszereken kívül igyekeztem változatosan összeválogatni a csoportalakítási módszereket, hogy a diákoknak fejlesszem az együttműködési készségét. Ezen órák lezárásaként, a diákok egy a kooperatív tanulással kapcsolatos kérdéseket tartalmazó kérdőívet töltöttek ki, melyben véleményüket kértem a foglalkozásokat illetően.

A kutatás során a következő kérdésekre kerestem a választ:

- Eredményesebben sajátította-e el a tananyagot a kooperatív módszerekkel tanuló osztály, mint a hagyományos tanulási környezetben dolgozó osztály?
- Hogyan hat a kooperatív tanulás a gyenge és közepes képességű diákok teljesítményének változására?
- Kooperatív tanulás hatására fejlődik-e a tanulók együttműködési készsége és javul-e a matematikához való viszonyuk?
- Hogyan viszonyulnak a kooperatív csoportmunkához? Mi a véleményük róla?

Ezen kérdésekből kiindulva a következő hipotéziseket fogalmaztam meg:

1. *hipotézis:* Kooperatív módszereket használva nő a tanulók tudásszintje.
2. *hipotézis:* A kooperatív módszerek alkalmazása matematikaórán motiválja a tanulókat a tanulásban, amely a javuló egyéni teljesítményben nyilvánul meg, ezáltal szerethetőbbé teszi a matematikát a diákok számára.
3. *hipotézis:* Kooperatív tanulásszervezést alkalmazva fejlődik a gyengébb és közepes képességű tanulók feladatmegoldó készsége.

4. *hipotézis*: Kooperatív módszereket használva a diákoknak fejlődik az együttműködési készségük és javul a matematikához való viszonyuk, mert szeretik a közös munkát, jobban mernek kérdezni és van idejük, hogy rájöjjenek a megoldásra.

4. A mintavétel és a minta

A vizsgálatot a nagyváradai *Lorántffy Zsuzsanna Református Gimnázium* 7. A (kísérleti csoport) és 7. B (kontroll csoport) osztályos tanulóival végeztem. A mintavétel teljes körű, a 7. A osztály létszáma 16 fő (9 lány és 7 fiú). A 7. B osztályban 26 gyerek tanul (16 lány és 10 fiú).

A kísérleti csoportba 16, a kontrollba eredetileg 26 hetedikes tanuló tartozott. Az előmérés eredményei azt mutatták, hogy a kontrollcsoport feladatmegoldó készsége fejlettebb, mint a kísérleti csoporté. A kísérleti csoport teljesítménye 67,06% lett, a kontroll csoporté pedig 69,12%. Ezért a kontrollcsoportból elhagytam annyi tanulót, hogy a kísérleti- és kontrollcsoport indulószintje hozzávetőlegesen azonos legyen. Az elhagyás során figyelembe vettem azt is, hogy a kontrollcsoportban ugyanolyan arányban maradjanak a gyengén-, közepesen-, jól- és nagyon jól tanulók, mint a kísérleti csoportban. Ebből adódóan a kontrollcsoport létszáma 20 tanulóra csökkent.

A minta nem, illetve osztály szerinti megoszlását a következő táblázat szemlélteti:

1. táblázat. A minta nem, illetve osztály szerinti eloszlása.

Minta	Fiúk		Lányok		Összesen
	száma	%-os aránya	száma	%-os aránya	
Kísérleti csoport – 7. A	7	43,75%	9	56,25%	16 (44,44%)
Kontroll csoport – 7. B	8	40%	12	60%	20 (55,56%)
Kísérleti és kontroll csoport	15	41,67%	21	58,33%	36 (100%)

5. Módszerek, eszközök

A kooperatív módszereket alkalmazó kísérletet megelőzően, valamint azt követően végeztem méréseket. A feladatmegoldó készség fejlettségét vizsgáló tesztek tartalmi-strukturális elemzés alapján állítottam össze. Az elő- és utómérés során különböző tesztek alkalmaztam. A tesztekben szereplő feladatok megfelelnek az érvényes tanterv követelményeinek.

A kísérleti csoportba tartozó tanulók a kísérlet végezetéül kérdőívet töltöttek ki, melyben azt vizsgáltam, hogy a gyerekeknek szükségük van-e arra, hogy csoportban dolgozzanak, jól érzik-e magukat egy ilyen kooperatív matematika órán, szerethetőbbé teszi-e a kooperatív tanulás a matematikát a diákok számára. A kérdőív során ötös fokozatú Likert-skálát használtam, ahol az 1-es azt jelentette, hogy egyáltalán nem értek egyet, az 5-ös pedig azt, hogy teljesen egyetértek. A kérdőívet néhány további, a kísérlet során szerzett tapasztalatra, élményre vonatkozó kérdéssel egészítettem ki.

A CSOPORTALKÍTÁSBAN HASZNÁLT MÓDSZEREK

A kísérlet kezdetén a csoportokat én jelöltem ki, de figyelembe vettem a diákok kívánságait is, így a csoportokat társas kapcsolatok, barátságok alapján állítottam össze úgy, hogy ügyeltem arra is, hogy a képességek tekintetében is vegyesek legyenek.

A csoportok összetételén a harmadik órán változtattam, habár sokan nem örültek neki. Ekkor már véletlenszerűen alakultak meg a csoportok a „Számozott kártyák” módszerrel. Ezzel az volt a szándékom, hogy olyan gyerekek is összekerüljenek, akik egyébként nem szoktak együttműködni. A csoportok összetételének változtatása a kooperativitást erősítheti, a versengést pedig gyengíti.

Nagyon hasznosnak bizonyult óra elején, a csoportváltogatás előtt az addigi csoportok működésének értékelése pár percben: ilyenkor a csoportépítés került a középpontba.

A TANANYAG FELDOLGOZÁSA SORÁN ALKALMAZOTT MÓDSZEREK

Mivel a dolgozat elméleti részében már bemutatásra kerültek a különböző kooperatív módszerek, itt csak felsorolom azokat a technikákat, amelyeket az óráim során alkalmaztam: diákkvartett, szakértői mozaik, csoport szóforgó, ellenőrzés párban, egyéni munka, villámkártya, csoportmegbeszélés, fordított szakértői mozaik, időkitöltő.

A TANULÓK ÉRTÉKELÉSÉRE ALKALMAZOTT MÓDSZEREK

A legjobban dolgozó csoport minden tagja minden órán jutalmat kap. (Piros pontot, fél tízest stb.)

Az elő- és utómérés között legjobban fejlődő, valamint az utómérésen legjobban teljesítő diák jutalmat kap: tízest.

A kísérlet végén szavazni lehet a csoportnak legtöbbet segítőkre, a legtöbb szavazatot kapott tanulók tanári dicséretet kapnak, vagy piros pontot, esetleg tízest.

6. A kísérlet lebonyolítása

A kísérlet 2010. februárjában zajlott le, a 2009/2010-es tanév második félévének elején. Korábban néhányszor már alkalmaztam a módszer egyes elemeit óráim során, hogy a kooperatív technikák bevezetése ne történjen egyik napról a másikra, hanem fokozatosan.

Ezt az időszakot a kísérlet szempontjából azért tartottam alkalmasnak, mert ekkorra a tananyaggal mindkét osztályban ugyanahhoz a tanítási egységhez értem. A kooperatív módszert négy egymást követő tanítási órán alkalmaztam, a rövidített számítási képletek és a tényezőkre bontás című leckéknél.

AZ ELŐZETES FELMÉRÉS EREDMÉNYEINEK BEMUTATÁSA

A minta jellemzésénél utaltam arra, hogy a kontrollcsoport feladatmegoldó készsége az előmérésnél 2,06 százalékponttal erősebbnek mutatkozott, mint a kísérleti csoporté. Emiatt a kontrollcsoportot néhány tanuló elhagyásával korrigáltam figyelembe véve azt is, hogy ugyanolyan arányban maradjanak a gyengén-, közepesen-, jól- és nagyon jól tanulók, mint a kísérleti csoportban. Minden elemzést ezzel a csökkentett kontrollcsoporttal végeztem el. A kísérleti csoport és kontrollcsoport indulószintje így azonossá vált, az átlaguk között sem volt szignifikáns különbség.

A következő táblázat a minta pontszám szerinti eloszlását tartalmazza csoportonként:

2. táblázat. Az előzetes felmérés eredményei a kísérleti és a kontroll csoportnál.

Csoport	Tanulók eloszlása pontszámok szerint				Átlag
	0 – 44 elégt elen	45 – 64 elégs éges	65 – 84 jó	85 – 100 nagy on jó	
Kísérleti csoport	2 (12, 50%)	5 (31, 25%)	6 (37, 50%)	3 (18, 75%)	67,0 6
Kontroll csoport	3 (15 %)	6 (30 %)	7 (35 %)	4 (20 %)	67,2 0

AZ UTÓLAGOS FELMÉRÉS EREDMÉNYEINEK BEMUTATÁSA

A kísérlet végezetével a kísérleti- és a kontroll csoport tanulói felmérő tesztet írtak, melynek eredményeit az alábbi táblázatban foglaltam össze:

3. táblázat. Az utólagos felmérés eredményei a kísérleti és a kontroll csoportnál.

Csoport	Tanulók eloszlása pontszámok szerint				Átlag
	0 – 44 elégt elen	45 – 64 elégs éges	65 – 84 jó	85 – 100 nagy on jó	
Kísérleti csoport	1 (6,2 5%)	5 (31, 25%)	7 (43, 75%)	3 (18, 75%)	68,9 4
Kontroll csoport	3 (15 %)	7 (35 %)	6 (30 %)	4 (20 %)	65,2 5

A kísérleti csoportba tartozó tanulók a kísérlet végezetéül kérdőívet töltöttek ki, melyben azt vizsgáltam, hogy fejlődik-e a diákok együttműködési készsége és javul-e a tanulók matematikához való viszonya. A kérdőív eredményeit a következő táblázatban foglaltam össze. A kérdések melletti rubrikákban lévő számok az adott értéket választók számát jelöli.

4. táblázat. A kísérleti csoport által kitöltött kérdőív eredményei.

	Állítások a kooperatív órákkal kapcsolatban	Diákok száma					
		Egyáltalán nem igaz	Nem teljesen igaz	Részben igaz, részben nem	Nagyjából igaz	Teljesen igaz	Nem tudom
1	Segített társaim magyarázata a megértésben.	1	4	5	4	2	
2	Tetszett, hogy közösen kellett dolgoznunk.			2	3	11	
3	Zavart a nagy nyüzsgés és hangzavar.	2	3	4	3	4	
4	Egyedül dolgozva gyorsabban haladtam volna.	7	4	2	1	1	1
5	Jobban élveztem az órát, mert csoportokban dolgoztunk.			1	3	12	
6	Jobban megértettem az anyagot, mint amikor nem dolgozunk csoportokban.		2	4	4	6	
7	Örültem, hogy olyanokkal is beszélgettem, akikkel eddig nem sokat sikerült.		1	5	3	7	
8	Kevésbé tartok a matekórától, mint ezelőtt.	2	2	4	3	5	
9	Úgy érzem el tudnám magyarázni másoknak is ezt az anyagrészt.	1	3	4	5	3	
10	Bátrabban meg mertem kérdezni bármit, mint máskor.	1	2	3	4	6	
11	Jobban figyeltem a matekórán és több feladatot oldottam meg mint ezelőtt.		2	6	3	5	
12	Otthon kevesebb gondot okozott a házi feladat, mint máskor.	1	1	6	4	4	

7. Elemzés

A TANULÓK TUDÁSSZINTJÉNEK FEJLŐDÉSE

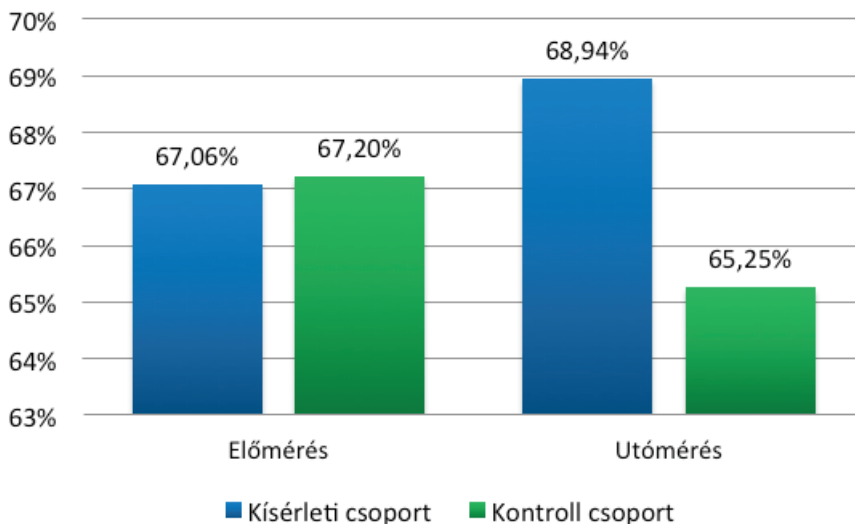
Az elemzés során különféle statisztikai mutatókat használtam, mint amilyen az átlag, módusz, medián és a szórás. Az elő- és utómérés ezen mérőszámait a két csoport esetén a következő táblázatban foglaltam össze:

5. táblázat. Az felmérések eredményei a kísérleti és a kontroll csoportnál.

Csoport	Előmérés				Utómérés			
	Átlag	Módusz	Medián	Szórás	Átlag	Módusz	Medián	Szórás
Kísérleti	67,06	65-84	68	18,86	68,94	65-84	72	17,56
Kontroll	67,20	65-84	66	18,58	65,25	45-64	64	18,51

A fenti táblázatból leolvasható, hogy a két csoport átlaga az előmérés során csak 0,14% ponttal tér el, ami nem számottevő különbség, így a két csoport kezdeti tudásszintjét azonosnak tekinthetjük. Az utómérés során viszont a kísérleti csoport átlaga 1,88 százalékponttal növekedett, a kontroll csoporté pedig 3,69 százalékponttal csökkent, ami azt mutatja, hogy a kooperatív módszerrel tanuló osztály jobban elsajátította a tananyagot mint a hagyományos módszerrel tanuló csoport. Ez a különbség a következő ábrán jobban kivehető.

1. ábra. A két csoport teljesítményének összehasonlítása a mérések során

Ha a leggyakrabban előforduló minősítéseket nézzük (módusz), akkor az előmérés során nem tapasztalunk különbséget a két csoport között, viszont az utómérésnél már a kontroll csoport esetében a legtöbb pontszám a 45–64 tartományban van, amely csak elégséges minősítést jelent, a kísérleti csoport jó minősítéséhez képest.

A következő statisztikai mutató a medián, melynél ugyanannyi diák pontszáma nem nagyobb mint amennyi nem kisebb. Ezt azt jelenti, hogy nagyság szerint sorbarendezve a pontszámokat ez lenne a középső érték, vagy páros létszám esetén a két középső számtani közepe. Ennél a értéknél a kísérleti csoport utómérése során veszünk észre számottevő növekedést, mely szintén egy pozitívum a kooperatív módszerre nézve. Viszont ezek a statisztikai középértékek (átlag, medián és módusz) nem jellemzik igazán jól a pontszámok szóródását. Az erre legmegfelelőbb ilyen statisztikai mutató a szórás, mely az átlagtól vett négyzetes eltérést mutatja meg.

Szórások tekintetében az előmérésnél nincs különbség a két csoport között, csak az utómérés mutat egy kis különbséget (0,95%p). Mivel a kísérleti csoport szórása többet csökkent mint a másik csoporté, ez azt jelenti, hogy a kooperatív tanulás eredményeként a tanulók közötti különbségek kisebbek, mint a hagyományos módszerrel tanuló diákok esetében.

A tanulók tudásszintjének fejlődését az elő- és utómérés eredményei közötti különbségek segítségével is megvizsgálhatjuk. Ezeket a különbségeket a következő táblázatban foglaltam össze, csoportokra lebontva:

6. táblázat. Az utó- és előmérés során kapott pontszámok különbsége a kísérleti és a kontroll csoport tanulóinál.

Csoport	Utómérés eredménye – előmérés eredménye																			
Kísérleti	-3	1	4	4	6	-1	5	-2	2	6	-2	-2	2	-2	8	4				
Kontroll	1	-5	2	-4	1	1	1	-5	1	-3	-2	-4	-4	-2	1	-4	-6	2	-6	-4

Első lépésben ellenőriztem, hogy a két mintában a különbségek szórása azonosnak tekinthető-e. Erre F-próbát alkalmaztam, ami nem mutatott ki szignifikáns különbséget a szórások között (lásd. 7. táblázat), így a kétmintás t-próba alkalmazásának feltételei adottak voltak.

7. táblázat. A két csoport eredményeire alkalmazott statisztikai próbák eredményei.

	Kísérleti csoport	Kontroll csoport
Csoport létszáma	16	20
Átlag	1,88	-1,95
Korrigált szórás négyzete	12,52	8,26
Szignifikancia szint	0,05	
F próba	0,39 (nem szignifikáns érték)	
t próba	3,58 (szignifikáns érték)	

A 7. táblázatbeli 3,58-as érték azt mutatja, hogy a t-próba szerint a kooperatívan tanuló diákok szignifikánsan többet fejlődtek az előméréshez viszonyítva (0,05-ös szignifikancia szint mellett), mint a kontroll csoport diákjai.

Az előbbieket alapján mondhatjuk, hogy beigazolódni látszik első hipotézisem, mely szerint kooperatív módszereket használva nő a tanulók tudásszintje.

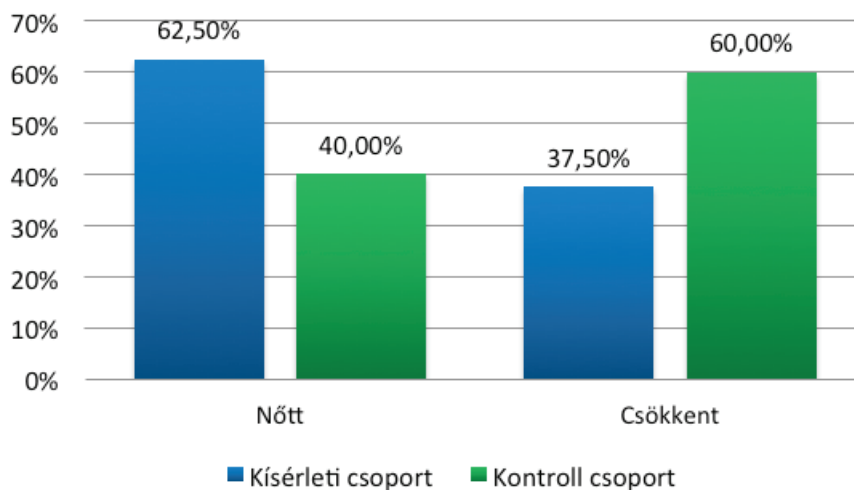
JAVULÓ EGYÉNI TELJESÍTMÉNY

Az elő- és utómérések során elért pontszámok alapján egyes diákoknak nőtt a teljesítménye, másoknak pedig csökkent. Hogy milyen arányban történtek ezek a változások a kísérleti és a kontroll csoport esetében azt a következő táblázat szemlélteti, illetve a hozzá tartozó diagramm szemlélteti:

8. táblázat. Az egyéni teljesítmények változása a kísérleti és a kontroll csoportnál.

Csoport	Egyéni teljesítmény					
	nőtt		csökkent		nem változott	
	diákok száma	%-os aránya	diákok száma	%-os aránya	diákok száma	%-os aránya
Kísérleti	10	62,50%	6	40%	0	0%
Kontroll	8	37,50%	12	60%	0	0%

2. ábra. Az egyéni teljesítmény változása.

A kísérleti csoport tanulóinak 62,50%-ánál vehető észre teljesítménynövekedés, míg a maradék 37,50%-ánál csökkent a tudásszint. Figyelembe véve azt is, hogy a kontroll csoportnál ugyanez fordítva történt mondhatjuk, hogy a kooperatív tanulás a tanulók nagy hányadánál pozitív hatással van az egyéni teljesítményre nézve. Ez arra enged következtetni, hogy a kooperatív módszer motiválja a diákokat a tanulásra és ez a javuló egyéni teljesítményben nyilvánul meg. Így a második hipotézisem is beigazolódott.

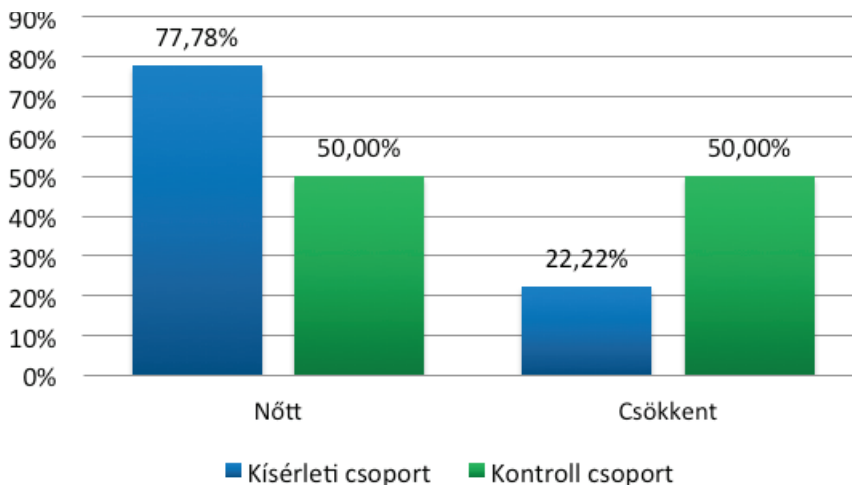
A GYENGE ÉS KÖZEPES KÉPESSÉGŰ TANULÓK FELADATMEGOLDÓ KÉSZSÉGÉNEK FEJLŐDÉSE

Annak érdekében, hogy megvizsgáljam hogyan hat a kooperatív tanulás a gyenge és közepes képességű diákok fejlődésére, a felmérések elemzésekor külön táblázatba soroltam azokat, akik az előzetes felmérésnél 75 pontnál kevesebbet értek el. Ezen tanulóknak szám szerinti és százalékos eloszlását a következő táblázat tartalmazza:

9. táblázat. Az gyenge és közepes képességű tanulók teljesítményének változása.

Csoport	Gyenge és közepes képességű tanulók teljesítménye					
	nőtt		csökkent		nem változott	
	diákok száma	%-os aránya	diákok száma	%-os aránya	diákok száma	%-os aránya
Kísérleti	7	77,78%	2	22,22%	0	0%
Kontroll	6	50%	6	50%	0	0%

3. ábra. Az gyenge és közepes képességű tanulók teljesítményének változása.

Látható, hogy míg a kísérleti csoportnál a gyenge és közepes képességű tanulók 77,78%-a ért el javulást és csak 22,22%-uk rontott a teljesítményén, addig a kontroll csoport ugyanilyen képességű diákjai fele-fele arányban javítottak illetve rontottak a teljesítményükön.

Másrészt ha ezen tanulóknak a fejlődését a mérések eredményeinek a különbségével szeretnénk megvizsgálni, akkor a következő táblázat adatait kell alapul vennünk:

10. táblázat. Az utó- és előmérés során kapott pontszámok különbsége a kísérleti és a kontroll csoport gyenge és közepes képességű tanulóinál.

Csoport	Utómérés eredménye – előmérés eredménye											
Kísérleti	-3	1	4	6	5	6	-2	8	4			
Kontroll	1	2	-4	1	1	-3	-4	-2	1	-6	2	-6

Először F-próbával ellenőriztem, hogy a különbségek szórása azonosnak tekinthető-e. Ez nem mutatott ki szignifikáns különbséget a szórások között (lásd. 11. táblázat), így a kétmintás t-próba alkalmazásának feltételei adottak voltak.

11. táblázat. A statisztikai próbák eredményei.

	Kísérleti csoport	Kontroll csoport
Csoport létszáma	9	12
Átlag	3,22	-1,42
Korrigált szórás négyzete	14,19	9,54
Szignifikancia szint	0,05	
F próba	0,53 (nem szignifikáns érték)	
t próba	3,10 (szignifikáns érték)	

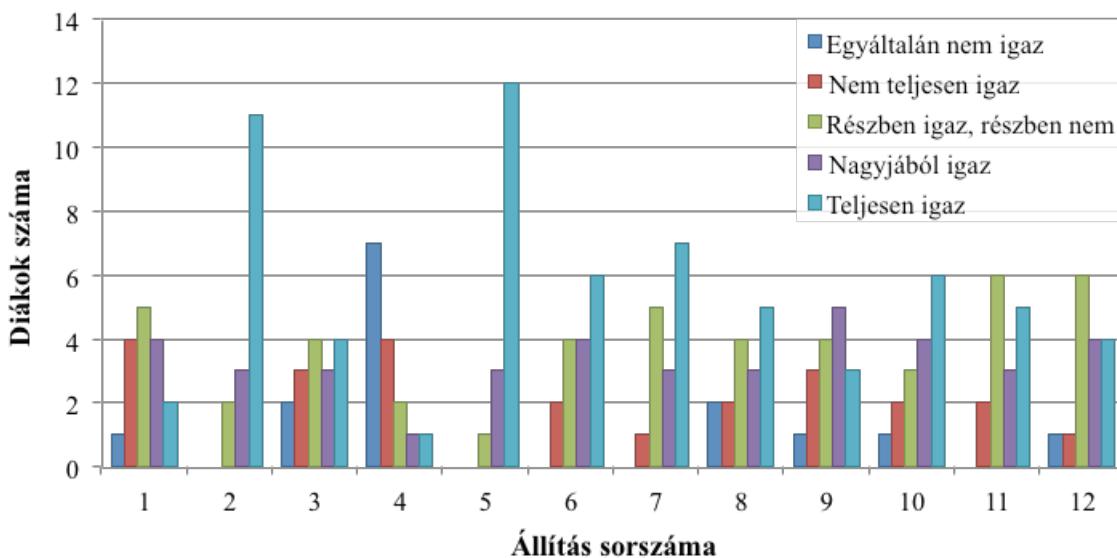
A 11. táblázatbeli 3,10-es érték azt mutatja, hogy a t-próba szerint a kísérleti csoportban tanuló diákok szignifikánsan többet fejlődtek az előméréshez viszonyítva (0,05-ös szignifikancia szint mellett), mint a kontroll csoport diákjai.

Mindebből arra következtethetünk, hogy a gyenge és közepes képességű diákok körében nagyobb fejlődést érünk el a kooperatív módszer alkalmazásával, mint a hagyományossá vált frontális módszerrel. Ez azt jelenti, hogy a harmadik hipotézisem is igaznak bizonyult.

EGYÜTTMŰKÖDÉSI KÉSZSÉG ÉS A MATEMATIKÁHOZ VALÓ VISZONY

A 12 kérdésből álló kérdőív segítségével kutattam a tanulók csoportmunkához való viszonyulását, csoportmunkáról való véleményét, a matematikaórákról alkotott képét és magához a tantárgyhoz fűződő kapcsolatát. A diákok által a kérdőív állításaira adott osztályozásokat a jobb átláthatóság kedvéért a következő grafikonon szemléltetem, állításokra lebontva:

4. ábra. A kérdőívre adott válaszok eloszlása állításonként.

Az előbbi grafikonnál leolvasható, hogy az 1. állításra adott válaszok nagyjából egyenletesen oszlanak szét, különösebben nem mozdul el az eredmény egyik irányba sem, ami azt jelenti, hogy a diákok egy része nem érezte úgy, hogy segített volna az osztálytársak magyarázata, vagy csak nem tudja még rendesen megítélni ezt.

A 2., 4. és 5. állításra adott válaszok egyértelműen a csoportmunka mellett szólnak, mivel a 2. és 5. állításnál 11-en illetve 12-en a „teljesen igaz” értékre tettek, azaz a csoportban való közös munka a gyerekek nagy részének tetszett és jobban élvezték így az órát, míg a 4. állításnál az „egyáltalán nem igaz” és a „nem teljesen igaz” értékekre szavaztak a legtöbben, és csak 2-en gondolják úgy, hogy jobban haladtak volna, ha egyedül dolgoznak. Ez azt jelenti, hogy az osztály nagy része előnyösnek tartotta a közös munkát, nem érezték hátráltatva magukat.

A 3. állítás esetén kicsivel többen szavaztak arra, hogy zavarta őket a nyüzsgés, a hangzavar, tehát mondhatjuk, hogy az osztály nagyobb része igényli a munkához és kommunikációhoz szükséges csendet, vagy a legfeljebb gyenge alapzajt. Ezért fontos, hogy mielőtt a kooperatív módszert használnánk, bizonyos szabályokat fektessünk le, mert ezek segítségével rendet és jó hangulatot tudunk tartani óra közben, ami elengedhetetlen ahhoz, hogy órai tervünket megvalósítsuk.

A 6. állítás a hagyományos és a kooperatív módszer összehasonlítására szolgál. Az adott válaszokból kiderül, hogy az osztálynak több mint a fele jobban megértette így az anyagot, mint a hagyományos módszerrel dolgozva. Valószínűleg azért van ez így, mert a módszer arra ösztönzi a gyerekeket, hogy gondolkozzanak el a tanult szabályokon, értsék meg és alkalmazzák azokat.

A 7. állítás választásai alapján azt is mondhatjuk, hogy egy ilyen órának közösségépítő hatása van, mivel a diákok többsége örült annak, hogy most olyanokkal is beszélgethetett, akikkel egyébként nem igazán szokott. Az ilyen órák lehetőséget adnak arra, hogy egymással kommunikáljanak, feladatokat oldjanak meg, és ha mindezt sikerül megtanulniuk, akkor osztályon belül bármilyen más problémával is könnyebben meg tudnak birkózni.

A 8. és a 10. állításra adott válaszokból egyértelműen látszik, hogy a gyerekek kevésbé tartanak a matematika órától, mint korábban és bátrabban mernek kérdezni is, ami egyébként a kooperatív módszer egyik fontos célja. Sokszor az egész megoldást nem tudják megérteni, mert van benne egy-egy apró kis rész, amely nem világos, amelyre nem mernek rákérdezni, vagy azért mert nincs rá mód, vagy azért mert fél, hogy olyat kérdez, amit „illik tudni”.

A 9. állításra adott választásokból nem derül ki egyértelműen, hogy már szakértők az adott témában, de azért látható, hogy a többség el tudná magyarázni az órán tanultakat, ami jó eredménynek tekinthető.

Az utolsó két állításnál az osztály nagy része úgy gondolja, hogy jobban figyelt a matekórán és a házi feladat is kevesebb gondot okozott, amit szintén pozitívumként értékelhetünk.

Ezek az állításoknál a diákoknak kifejtős kérdésekre is kellett válaszolniuk. Itt három kérdéscsoport volt.

A „Hogyan érezted magad a csoportban? Tudtatok egymásnak segíteni?” kérdésekre majdnem csupa pozitív választ érkezett. Nagyon sokan írták, hogy szerettek csoportban dolgozni és általában tudtak is segíteni egymásnak. Volt aki azáltal, hogy egy osztálytársa magyarázott neki, jobban megértette a tananyagot, mert tőle meg merte kérdezni, ha valamit nem tudott. Negatív észrevételként azt írták, hogy van aki nem akart segíteni, illetve azt, hogy van akit csitítani kellett, mert „be nem állt a szája”.

A „Mi tetszett és mi nem a matekórán?” kérdésre sokan válaszolták, hogy tetszett nekik, hogy csoportban kellett dolgozni. Van aki azt írta, hogy „Nekem az tetszett, hogy a munkalapokon a pontozott részt egyszerű volt kitölteni, mert érthetően volt megcsinálva. Így olyan feladatot is meg tudtam csinálni, amilyet azelőtt még nem csináltam.” Negatívumként többen említették, hogy egyesektől nem lehetett tanulni, mert zavarkodtak.

Az utolsó két kérdésre, hogy „Melyik csoportos óra tetszett? Mit tanultatok akkor?” sokan írták, hogy mindegyik nagyon tetszett nekik, de van aki a szakértői csoportos órát említette, amikor a rövidített számítási képleteket tanulták. Másoknak meg az tetszett, hogy párban dolgoztak, segítettek, majd ellenőrizték egymást.

Összességében, a kérdőív eredményei alapján, mondhatjuk, hogy a gyerekek igénylik azt, hogy

együtt dolgozhassanak, jól érzik magukat ha csoportban kell feladatokat megoldaniuk, és a matematika ilyen formában sokkal elviselhetőbbé válik számukra, jobban élvezik így az órákat. Ezzel a negyedik hipotézisem is igazolódni látszik.

8. Következtetések, javaslatok

A hetedikes tanulók körében végzett kísérletem eredményei szerint a kooperatív módszer a hagyományos, frontális oktatási módszerhez viszonyítva eredményesebbnek mutatkozott, mert beigazolódtak a kezdetben felállított hipotéziseim. Kedvezően befolyásolta a tanulók matematikai tudásszintjét, mind a csoportos eredményeket, mind pedig az egyéni eredményeket tekintve. A gyenge és közepes képességű diákok teljesítménye az esetek többségében növekedett és nem utolsó sorban javult a tanulók matematikával szembeni hozzáállása, valamint fejlődött az együttműködési készségük.

A kooperatív módszerek nagyon sok lehetőséget nyitnak meg egy matematikatanár előtt. Gondolkozhat egyéni, páros, csoportos feladatokban, vagy akár szét is szedheti a csoportokat, vagy átalakíthatja. Kihasználhatja azt, hogy a gyerekek szeretnek egymással beszélgetni és a módszer segítségével megtaníthatja őket a közös munkára, és előnyt faraghat abból, hogy szeretnek egymással kommunikálni.

Mindazonáltal szerintem nem szabad kizárólagosan csak ezt a módszert alkalmazni. Vannak olyan leckék, amelyeknél jól használhatóak, és vannak amelyeknél kevésbé. Ezért a kooperatív tanulást a tanév során többször, más módszerekkel együtt, váltakozva ajánlatosabb alkalmazni. Úgy gondolom, hogy a tanulók többsége is pozitívan fogadta az új módszert, tapasztalataim alapján törekedni fogok annak további (természetesen nem kizárólagos) alkalmazására.

A pénzügyi kockázat menedzselése kis- és középvállalkozásoknál

Összefoglalás: A vállalatkockázat-menedzselés a gazdasági kockázat minimalizálás és a vállalati értéknövelés egyik értékes eszköze. Ez az egyik legfontosabb elem a kis- és középvállalkozások körében. A globalizációs hatások, illetve a 2008-ban kialakult pénzügyi világválság különösen rámutattak a kockázat-menedzselés kiemelt szükségességére a vállalat működésében. Számos külföldi cikk szerint a kockázat menedzselése egy viszonylag összetett feladat, mely több lépésből áll. Ezek közül a legfontosabbak a kockázati tényezők feltérképezése, azok hatásainak felmérése, kockázat minimalizálása, illetve az ellenőrzés. Fontos megjegyezni, hogy több szerző is jelentős különbséget tesz a kockázatkezelés és a kockázat-menedzselés között, ugyanis, az utolsó egy sokkal tágabb fogalom, mely magába foglalja az előzőt. A kis- és középvállalkozások sokszínűsége megköveteli a sajátos, vállalatspecifikus szemléletű kockázat-menedzselést. Ugyanakkor egyre inkább elterjedt a vállalaton belüli holisztikus, integrált szemléletű kockázat-menedzselés. A pénzügyikockázat-menedzselés összetett feladat, hiszen a vállalat belső és külső környezetének vizsgálatát jelenti. A pénzügyi kockázat menedzselése során egy elengedhetetlenül fontos feladat annak a kockázati tolerancia szintnek a meghatározása, amelyet a kis- és középvállalkozás még bevállal. A pénzügyi kockázat esetében, a legismertebb kockázat-csökkentési módszerek közé sorolható a hatékonyabb ellenőrzési rendszerek kialakítása, a kockázat transzferálása, a diverzifikáció, illetve a határidős ügyletek kötése. A globalizáció, a belső és külső gazdasági tényezők bizonytalansága, változékonysága megköveteli a pénzügyi kockázat rendszeres vizsgálatát és menedzselését.

Kulcsszavak: pénzügyi kockázat, kockázat menedzselés, kis-és középvállalkozás, kockázat minimalizálás, vállalati értéknövekedés

** Partiumi Keresztény Egyetem,
Nagyvárad.
Közgazdaságtudományi Kar,
Pénzügy és Gazdasági Elemzés
Tanszék*

E-mail: kulcsaredina@yahoo.com

Abstract: Enterprise risk management is a valuable tool of economic risk minimization and corporate value increase. This is an essential priority in case of small and medium-sized enterprises. The effects of globalization and the global financial crisis debuted in 2008, highlighted the real need for risk management in company's functioning. According to numerous foreign articles, the risk management is a relatively complex task, which includes several steps. The most important among these, is risk factors mapping, their impact assessment, risk minimize and control. It is important to note, that several authors make significant differences between risk assessment and risk management, because the second is much broader and includes the first one. Diversity of small and medium-sized enterprises requires a company specific approach of risk management. However, nowadays more prevalent is holistic, integrated approach of enterprises risk management. Financial risk management is a complex task because this means the analysis of both internal and external environment of enterprise. The most important task of financial risk management consists in establishing of that risk tolerance level which is admitted by small and medium-sized enterprise. For the financial risk, the most well-known risk minimization techniques are: more effective control systems, transferring the risk, diversification and acquisition of derivatives. The globalization, the uncertainty and variability of internal and external economic factors requires a systematical assessment of financial risk management.

Keywords: Financial risk, risk management, small and medium - sized enterprises, risk minimization, corporate value increase.

Bevezető

Napjainkban, a gazdasági környezet legmeghatározóbb jellemzője az instabilitás, a változékonyság és a bizonytalanság. Nehéz olyan területet meghatározni, amelyben a döntéshozatali folyamat, a gazdasági tevékenység folytatása kockázatmentes. A pénzügyi válság különösen felhívta a figyelmet a kockázat, a bizonytalanság és a változékonyság elemzésének és menedzselésének fontosságára a vállalati döntések megalapozásában.

Mint fogalom, a kockázat, a közgazdaságtan egyik legmeghatározóbb és egyik legvitatottabb jelensége. Közgazdaságtanban közismert az az elv, amely szerint „kockázat nélkül nincs nyereség”. Ennek különösen nagy jelentősége van a vállalati szférában, különösen a kis- és középvállalkozások esetében.

Tevékenységtől, mérettől független gazdasági szervezetek többségének szembe kell néznie a gazdasági kockázatokkal, valamint ennek negatív következményeivel. A globalizáció valamint a pénzügyi világválság még inkább rávilágítottak a kockázat identifikálásának, számszerűsítésének valamint hatékony kezelésének fontosságára a vállalatok körében.

A VÁLLALATIKOCKÁZAT-MENEDZSMENT LÉNYEGESSÉGE

A vállalatikockázat-menedzsment (Entreprise Risk Management – ERM) koncepcióról már a '90-es évek óta sokat olvashatunk a nemzetközi szakirodalomban, azonban napjainkban egy nélkülözhetetlen eszközzé vált a gazdasági tevékenység folytatása során, valamint a kockázat minimalizálásában.

Nagy és sikeres vállalatok csődje is, mint például Enron, WoldCom, rámutatott a kockázatmenedzsment elengedhetetlen prioritására. A kockázatmenedzsment, a vállalat egyik legértékesebb eszköze, amely jelentősen hozzájárul értéknöveléséhez valamint elengedhetetlen szerepet játszik a menedzselési folyamat pontosításában. A kockázatmenedzsmentnek egyik legfőbb célja megteremteni azt a bizonyos egyensúlyt a vállalat növekedési céljai és a velejáró kockázatok között. [1] A kérdés az, hogy miért is olyan lényeges a vállalati kockázat menedzselése? Miller-Modigliani tétele szerint a vállalat valamint ennek értéknövelése teljes mértékben független a vállalat saját kockázati szerkezetétől. Az M&M-tétel azonban csak a tökéletes piac keretében valósulhat meg, ahol a piaci résztvevőknek a tranzakciós költségén kívül, semmilyen plusz költségük nincsen. [2] A valóság azonban nagymértékben cáfolja a tökéletes piac elveit, mivel napjainkban, a pénzügyi piacokra leginkább a tökéletlen piac elvei jellemzőek.

Christoffersen (2003) [3] szerint a jó kockázatmenedzsmentnek számos pozitív hatása lehet a vállalatra. Egy megfelelő, alapos kockázatmenedzselési-rendszer megmentheti a csődtől és ugyanakkor felmentheti a nagyméretű veszteségtől. A pénzügyi kockázatok nagy részét a bevétel, eredmény ingadozásával azonosítják, a hatékony kockázatmenedzsment azonban megakadályozza ezen tételek nagymértékű dinamikáját. A kockázatmenedzsment minősége befolyásolhatja a vállalat tőkeszerkezetét valamint tőke költségeit is. A magas adósságszolgálat, likviditáshiány gyakori probléma vállalatoknál, ezért kiemelt fontosságú, hogy a vállalatnak mennyi a tőkeköltsége. Magas tőkeköltség magas kockázatot hordoz magával, ezért a vállalat kockázatmenedzsmentért felelős személye szabályozhatja a magas illetve alacsony költségű külső források arányát a finanszírozási tételek között. [3]

[1] COSO (2004): *Enterprise Risk Management Framework*. Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission.

[2] Chrouhy, M.–Galai, D.–Mark, R. (2006): *The essentials of risk management*. New York: McGraw-Hill.

[3] Christoffersen, P. (2003): *Elements of Financial Risk Management*. Elsevier Science. Toronto: University of Toronto.

A VÁLLALATIKOCKÁZAT-MENEDZSELÉSRŐL

[1] COSO (2004): *Enterprise Risk Management Framework*. Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission.

[4] Hampton, J. J. (2009): *Fundamentals of enterprise risk management: How Top companies assess risk, manage exposure, and seize opportunities*. New York: Amacom.

[5] Main-Wilson, A. (2005): *Managing business risk. A practical guide to protecting your business*. London: Kogan Page.

[6] Smith, N. (1995): *Engineering Project Management*. Oxford: Blackwell Science.

Hampton (2009) [4] a vállalatikockázat-menedzsment koncepció alatt a „főbb kockázatok azonosítását, a vállalatra gyakorolt hatásainak felmérését, egy szisztematikus kockázatkezelési terv készítését, kockázatok szisztematikus kezelését, valamint a kockázatkezelésért felelős személyek alkalmazását és kioktatását” érti. [4]

COSO [1] szerint a vállalatikockázat-menedzsment folyamat elvégzése során nyolc szorosan összefüggő feladatot kell számon tartani. A kockázat-menedzsmentért felelős személyek különös odafigyelést kell áldozzanak a vállalat belső rendszerére, mivel legtöbbször ez határozza meg a vállalat kockázat-menedzselési kultúráját. A vállalat különböző szintű célkitűzéseinek figyelembevétele úgyszintén elengedhetetlen a kockázat menedzselése során. Szintén fontos identifikálni azokat az eseményeket, amelyek favorizálják a kockázat megjelenését. A kockázatos események kiszűrése után, lényeges felmérni az esemény bekövetkezésének valószínűségét. Ugyancsak fontos feltérképezni a vállalat lehetséges reakcióit a kockázatra. A vállalat dönthet a kockázatkerülés, -csökkentés, -transzferálása, valamint elfogadása mellett. A vállalatnak két szélsőséges döntési lehetősége van a kockázatvállalással kapcsolatosan, egyrészt a kockázat kerülése, másrészt pedig kockázat elfogadása, bevállalása. [5]

Smith (1995) [6] szerint a kockázatmenedzsment több lépésbe valósul meg: a kockázatok, bizonytalanságok azonosítása, a kockázat következményeinek felmérése, kockázat minimalizálási válaszok készítése valamint különböző tartalékok (contingencies) allokációja. [6]

A kockázat jelen van majdnem minden gazdasági tevékenység lebonyolítása során, a vállalat csak akkor tud teljesen kockázatkerülő lenni, hogyha lemond bizonyos gazdasági tevékenységekről. Gazdasági szervezetek nagy része, nap mint nap kiteszik magukat számos gazdasági kockázatnak, ugyanis képtelenek elzárkózottan működni gazdasági környezetüktől. A gyakorlatban úgy gondolom, hogy legtöbbször a két szélsőséges lehetőség közötti situációkkal találkozhatunk, amikor valamilyen módon a vállalat, működése során, törekszik a kockázat csökkentésére vagy transzferálására biztosítás által.

A kockázatmenedzsment-folyamat elvégzése során elengedhetetlenek az ellenőrző eljárások, mivel ezek igazolják vagy cáfolják a folyamat eredményességét, valamint a vállalat céljaival való szinkronizálást. Az információnak, tudás-

nak kiemelt szerepe van a kockázat mérsékelésében és ez a kockázatmenedzselés során sincs másképp. Ezenkívül a vállalat különböző egységei közötti kommunikációnak is központi funkciója van a kockázat minimalizálásában és hatékony kezelésében. A kockázatmenedzsment utolsó komponenseként jelenik meg a megfigyelési feladat (monitoring), amelyik egy folyamatos ellenőrzésben nyilvánul meg. Ezen utolsó eljárás hozzájárul a kockázatok megelőzéséhez, amely nélkülözhetetlen a kockázatmenedzsment hatékonyságára nézve. Gyakran egyenlőséget tesznek a kockázatkezelés és a kockázatmenedzsment fogalmak között. Az International Electrotechnical Commission (IEC) [7] szerint a kockázatmenedzsment egy tágabb, összetettebb fogalom, amelyik magába foglalja a kockázatkezelést is. A kockázatmenedzselési folyamat három főtevékenységre bontható: a lehetséges kockázatok feltérképezése, kockázatok elemzése valamint kockázatok csökkentése, míg a kockázatkezelés csak az első két feladatot jelenti. [8]

Az előzőekben említett kockázatmenedzsment definíciói, tartalmazó tevékenységei lényegesen eltérnek egymástól, mivel a szakirodalomban, nem találhatunk egységes megközelítést erre vonatkozólag. A vállalat kockázatmenedzserei számos variáns szerint végezhetik a kockázatok menedzselést. A kérdés az, hogy mi alapján döntenek el, hogy melyik kockázatmenedzsment-rendszert alkalmazza a vállalat, melyik illik legjobban a vállalati politikához. Egyértelmű, hogy a választás egyrészt a vállalat tevékenységétől méretétől függ, másrészt pedig a vállalat gazdasági környezete, kockázati kitettsége határozza meg. Minden vállalat szabadon választhatja, állíthatja össze azt a kockázatmenedzsmenti-rendszert, amely a felsorolt tényezők függvényében, a legjobban illik tevékenységéhez, méretéhez. A szakirodalom meghatározza a kockázatmenedzsment-alap feladatrendszerét, a vállalat pedig eldöntheti, hogy mit szeretne azon bővíteni, módosítani. Minden vállalat egyedi a maga módján, így mindegyik egy specifikus, sajátos kockázatmenedzsment-rendszert igényel. A vállalat gazdasági, jogi környezete folyamatos változásban van, ezért a vállalat kockázatmenedzsment-stratégiája sem maradhat változatlan. Nem valószínű, hogy egy bizonyos időszakban sikeresnek minősült kockázatmenedzsmenti-stratégia megfelel a következő időszakban, amikor a vállalat belső vagy külső környezetében változások lépnek fel. A vállalat külső és/vagy belső környezetének mozgásai megkövetelik a kockázatmenedzsment-rendszer illeszkedését, dinamikáját.

A kockázatmenedzsment sikeressége azonban nem csak a tevékenységrendszer hatékonysága összeállításában rejlik, ugyanannyira fontos a kockázatmenedzser felkészültsége, tapasztalata és készsége a feladat végrehajtásában. Többnyire a vállalat vezérigazgatói (CEO), pénzügyi igazgatói, illetve tulajdonosai érdekeltek a vállalat értéknövelésben és ugyanakkor a kockázat hatékony menedzselésében. Legtöbbször a vállalat vezérigazgatója felelős a kockázat-

[7] IEC (International Electrotechnical Commission), 300-3-9, 1995. *Dependability management*. Application guide - section 9: Risk analysis of technological systems. IEC 1995.

[8] Schubert A. (2008): Kockázatmenedzsment az ellátási láncok működésében. *Műhelytanulmány*. 101. sz.

[2] Chrouhy, M.–Galai, D.–Mark, R. (2006): *The essentials of risk management*. New York: McGraw-Hill.

[4] Hampton, J. J. (2009): *Fundamentals of enterprise risk management: How Top companies assess risk, manage exposure, and seize opportunities*. New York: Amacom.

[9] Barton, T. L.–Shenkir, W. G.–Walker, P. L. (2002): *Making Enterprise Risk Management Pay Off. How Leading Companies Implement Risk Management*. *Financial Times*.

[10] Jorion, P. (2003): *Financial Risk Manager Handbook*. Hoboken: John Wiley & Sons.

menedzsmentért, de ugyanakkor a vállalat bármelyik részlegén tevékenykedő döntéshozó feladatai között is szerepelhet a kockázat menedzselés. [9] Chrouhy et al. (2006) [2] szerint a fő kockázatmenedzser (chief risk officer -CRO) legtöbbször a vezetés egyik tagja.

Hampton (2009) [4] szerint a modern kockázatmenedzsment elvei szerint a vállalatnál elengedhetetlenek a kockázatmenedzsmentért felelős személyek, az úgynevezett chief risk officer (CRO) valamint a chief strategy officer (CSO). A kockázatmenedzsment vezetőnek (CRO) széles feladatköre van, egyrészt szoros kapcsolatot kell tartania a kockázatvállalóval, vagyis a vállalat vezérigazgatójával, akivel tanácskoznia kell a kockázatcsökkentési stratégiák kidolgozásában, másrészt törekednie kell a kockázat csökkentésére. A veszteségek fokozásában több kockázatmenedzselési stratégiát alkalmazhat, ezek közül biztosítás kötése – a kockázat transzferálása, diverzifikálása, alkalmazottak felügyelete valamint a fizikai biztonság (Hampton, 2009, 256 p.) [4] a legfőbb.

A kockázatmenedzser feladatai között szerepel a kockázatkezelési politikák, módszerek, procedúrák kidolgozása, a kockázattérítési módszerek jóváhagyása és felülvizsgálata, a kockázat számszerűsítése, valamint a kockázati tényezők dinamikájának megfigyelése, kockázattolerancia-szint érvényesítése, a kockázatmenedzselés eredményeinek közlése a vállalat vezetőivel. Jorion (2003) szerint a kockázatmenedzsment elvégzése során nem elegendő azonosítani a pénzügyi kockázatokat, hanem figyelembe kell venni a kockázatok közötti összefüggéseket. A pénzügyi kockázat hatása a kis és- középvállalkozásra változhat egyeb pénzügyi kockázat megjelenése esetében. [10]

A vállalaton belül jól el kell különíteni a pénzügyi kockázatmenedzser hatáskörét valamint a nem pénzügyi, általános kockázatmenedzser feladatrendszerét. Feladataik függvényében, a kockázatmenedzsereknek megfelelő tapasztalattal és képzettséggel kell rendelkezniük. Ismerniük kell a vállalatot körülvevő kockázatokat, számszerűsítési, valamint csökkentési módszereit, mivel csak ilyen módon tudja maximálisan teljesíteni a betöltött poszt feladatait. A pénzügyi kockázatmenedzsernek mindenképpen rendelkeznie kell felsőfokú pénzügyi vagy legalább gazdasági képzettséggel. Ugyanakkor a vállalat, pénzügyi lehetőségei szerint, továbbképzési tanfolyamokon való részvételt biztosíthat alkalmazottai számára.

Chrouhy et al. (2006) [2] szerint a kockázatmenedzsment egy olyan összetett tevékenységrendszer, amely magába foglalja a kockázat identifikálását, mé-

rését, a bekövetkezett kockázat hatásainak felmérését, kockázat kezelését valamint a folyamat eredményességének értékelését. Az elmúlt időkben, a kockázat menedzselését izolált folyamatnak tekintették, amelynek semmilyen köze nem volt a vállalat értékteremtésben. Véleményük szerint, napjainkban a vállalati kockázatmenedzselési-folyamat hatalmas változásokon ment keresztül, ugyanis napjainkban a kockázatmenedzsmen a vállalat eredményességének egyik meghatározó tényezője és ugyanakkor a vállalat menedzsmenti funkciójának egyik központi összetevője. [2] Az Economist Intelligence Unit megnevezi a kockázatmenedzsmen új paradigmáját, amely a három szempontból különbözik a hagyományos kockázatmenedzsmenntől. Az új paradigma szerint, a kockázat menedzsmen egy integrált, vállalat összes részleget átfogó, folyamatos tevékenységrendszer. [11] Barton et al. (2002) [9] szerint a kockázatmenedzsmen azon bizonytalan helyzetek kezelése, amelyek a vállalatot fenyegetik a stratégiai, operatív és pénzügyi célkitűzései megvalósításában. Barton szemszögéből is, a vállalati kockázat menedzsmen egy olyan holisztikus és integrált tevékenységrendszer, mely a vállalat minden részlegére hatással van és nem kizárólag a vállalat menedzsmenti funkciójához köthető. Ezért kiemelt fontos szerepet játszanak a kockázat menedzselésében a vállalat különböző szintjein tevékenykedő döntéshozók is. [9]

PÉNZÜGYI KOCKÁZAT MENEDZSELÉSE

Instabil gazdasági környezetünk, az elmúlt időben kialakult pénzügyi turbulenciák megerősítették a pénzügyi kockázatok figyelembevételének fontosságát. A szakirodalomban, egyre többet olvashatunk a pénzügyi kockázatmenedzsmenről (Financial Risk Management – FRM). Horcher (2005) [12] szerint a pénzügyi kockázatmenedzsmen az a folyamat, amelyik a pénzügyi piacok bizonytalanságából származó kockázatok kezelésével foglalkozik. Véleménye szerint a pénzügyi kockázatmenedzselés fő tevékenységei közé tartozik a vállalatot fenyegető pénzügyi kockázatok értékelése valamint vezetési stratégiák kidolgozása. Ebben a megközelítésben, a pénzügyi menedzselés egy átfogó folyamatrendszer, amely a vállalat több részlegére kihat. Véleménye szerint a kockázatmenedzselés kevésbé statikus folyamat, ugyanis a vállalat külső és belső környezetében lévő tényezők alapos diagnosztizálásával egyaránt foglalkozik, melyeknek mozgásai rendkívül kiszámíthatatlan és hirtelen módon történnek.

Horcher szemléletében is a pénzügyi kockázatok menedzselése több lépést igényel. Az első lépés a főbb pénzügyi kockázatok azonosítása és azoknak fontosság szerinti rangsorolása, majd a következő lépés egy bizonyos kockázattolerancia-szint meghatározása, a

[2] Chrouhy, M.–Galai, D.–Mark, R. (2006): *The essentials of risk management*. New York: McGraw-Hill.

[11] Economist Intelligence Unit, in cooperation with Arthur Andersen & Co (1995): *Managing Business Risks An Integrated Approach*. New York: The Economist Intelligence Unit.

[12] Horcher, K. A. (2005): *Essentials of financial risk management*. Hoboken: John Wiley & Sons.

[12] Horcher, K. A. (2005): *Essentials of financial risk management*. Hoboken: John Wiley & Sons.

[13] Yen Yee, Ch. (2004): *Investment risk management*. Hoboken: John Wiley & Sons.

[14] Condamine, L.–Louisot, J.-P.–Naim, P. (2006): *Risk quantification. Management. Diagnosis and Hedging*. Hoboken: John Wiley & Sons.

[15] Merna, T.–AL Thani, F. F. (2008): *Corporate risk management*. Hoboken: John Wiley & Sons.

harmadik lépés a kockázatkezelési stratégia kidolgozásában és alkalmazásában áll, valamint fontos a kockázat mérése, jelentése, az alkalmazott stratégia megfigyelése valamint szükség esetén annak javítása. [12] A kockázatmenedzselési folyamat elengedhetetlen bármilyen vállalati döntés megalapozásában és ennek jelentősége szignifikánsan növekszik a vállalat befektetéstervezése során. Yen Yee Chong (2004) [13] szerint a kockázatmenedzselés többnyire művészet mintsem egy tudományterület, melynek kezdeményezésekor szükséges a folyamat megtervezése, a kockázatmenedzserek, felelősök kiválasztása, a kockázatmenedzsmenethez szükséges informatikai rendszer kialakítása, a kockázatmenedzselés költségvetésének meghatározása. [13]

A pénzügyi kockázatmenedzsment egyik legfontosabb lépése feltérképezni azokat a kockázati tényezőket, amelyek leginkább negatív hatással lehetnek a vállalatra. A vállalat külső és belső környezetében rejlő lehetséges kockázati tényezők azonosítása viszonylag részletes feladat, amely sok munkát igényel, mivel alapos betekintést követel a vállalat összes részlegére. Esszenciális lehet ilyenkor bármilyen információ, amely a vállalat főtevékenységére, vevői, beszállítói kapcsolataira, árazási vagy egyéb politikájára, éves beszámoló struktúrájára, részvényeseire vonatkozik. A pénzügyi kockázatok számszerűsítése a vállalatok pénzügyi éves beszámoló adataira alapszik, melynek több szakmai része van: mérleg, eredménykimutatás, kiegészítő melléklet. A vállalat külső környezetében található kockázati tényezők közé tartoznak a kialakított üzleti kapcsolatok minősége, valamint gazdasági, szociális, fiskális előírások hatásai. [14] A következő lépésben, a vállalat vezetői valamint a kockázatmenedzselésért felelős személyek elvégzik a gazdasági, pénzügyi kockázatok fontosság szerinti rangsorolását. Véleményem szerint a kockázatok rangsorolását a lehetséges veszteség függvényében kell elvégezni, amely nem egyszerű feladat. Ugyanakkor elengedhetetlen felmérni a veszteség bekövetkezésének a valószínűségét. A kockázatok és a lehetséges veszteségek rangsorolása után pedig, a vállalat vezetőinek meg kell határozniuk azt a kockázati szintet, amelyet a vállalat még, úgymond, „be mer vállalni”, amely nem okoz olyan mértékű veszteséget, amely veszélyeztetni fejlődését, befolyásolhatja életképességét. Ezen kockázati toleranciaszint meghatározása, de méginkább más vállalattal való összevetése elég körülményes, ugyanis minden vállalat maga dönti el, hogy mennyi az az esetleges veszteségi szint, amelyet még bevállal. Merna–AL Thani (2008) [15] a kockázat azonosításában lényeges a kockázat-inputok valamint

-outputok figyelembevétele. Az kockázat identifikálásában input részben különböző termékek, szolgáltatások leírását, statisztikai adatokat lényeges vizsgálni. Az output részben a kockázat forrásait, kockázatos eseményeket érdemes figyelembe venni. Véleményük szerint a kockázatmenedzsment ezen fázisában fontos lehet a kockázatmenedzsmentért felelős személyek az identifikálása, a kockázatmenedzsment-folyamat felosztása különböző részlegekre, valamint a kockázat méréshez szükséges adat-, információbázis megalapozása. [15]

A vállalatnak valószerűen, minden forgatókönyvet figyelembe véve, kell meghatározni azt a kockázattolerancia-szintet, amely mellett a vállalat biztonságosan működhet. A kockázattolerancia-szint meghatározása nagymértékben függ a vállalat méretétől, gazdasági tevékenységétől, árbevétel nagyságától, vevői, beszállítói kapcsolatok minőségétől. Egyértelmű az, hogy két vállalat kockázattolerancia-szintje jelentősen eltér egymástól, ugyanis ami egy kis vállalatnál már elég kockázatos, az nem biztos, hogy egy középvállalkozásnál gondokat okozhat. A vállalat kockázatainak rangsorolásában, szintén figyelembe kell venni a pénzügyi kockázatok sokszínűségét, ugyanis meglehet, hogy egy adott vállalatnál a likviditási kockázat a rangsor elején szerepel, mivel komoly likviditási problémákkal küzd, azonban ez nem biztos, hogy más vállalatra is érvényes, ahol leginkább a hitelkockázat jelent különösebb nehézségeket. Az előzőeket is figyelembe véve nehéz, tehát meghatározni egy olyan kockázattolerancia-szintet, amely minden adott vállalatra érvényes, gyakorlatilag ilyen nem is létezhet, még azonos méretű, tevékenységű vállalatok esetében sem, míg a pénzügyi kockázati megoszlása, struktúrája teljesen különböző.

A pénzügyi kockázatok hatékony menedzselésében nagyon fontos a kockázatkezelési stratégia kidolgozása valamint ennek alkalmazása. Horcher (2005) [12] véleménye szerint a vállalatnak három döntési stratégiája van a kockázatkezeléssel kapcsolatosan: „do nothing” – kockázat elfogadása, biztosítás kötése valamilyen biztosítható kockázatokra valamint az összes biztosítható kockázat biztosítása. A kockázatmenedzsment lebonyolítása során fontos szerepet játszik a döntéshozatali folyamat, ugyanis a vállalat reakciói (feedback), a kockázattal kapcsolatos stratégiák kiválasztása erre alapulnak. A kockázat elfogadása tulajdonképpen egy semleges állapotban, pozícióban nyilvánul meg a vállalat részéről, amikor igazából semmit sem tesz a kockázat esetleges kerülésért vagy ennek csökkentéséért. Ilyenkor a vállalat passzívan várja a kedvezőtlen esemény bekövetkezését, elfogadván annak következményeit. Kevésbé passzív stratégiának tulajdonítható az a típusú hozzáállás, amelyben a vállalat tisztában van a kockázat veszélyével és érdekelt abban, hogy tudomást szerezzen a kockázat bekövetkezésének valószínűségéről valamint ennek kikerülési vagy csökkentési lehetőségeiről. A szakirodalomban több kockázatcsökkentési-módszerről olvashatunk: egyrészt a vállalat hatékony ellenőrzési rendszere kifejlesztéséről, a kockázat transzferálása biztosító intézmények felé – a biztosítható kockázatok esetében, a kockázat diverzifikálása – vállalatspecifikus, nem szisztematikus kockázatok esetében.

Az első lépés a kockázatmegelőzésben, valamint annak csökkentésében egy olyan kockázatallenőrzési-rendszer kialakítása, amelyik időben észleli a kockázat bekövetkezésének lehetőségét és megpróbálja ennek következményeit minél hamarabb hatástalanítani. Biztosítható kockázatok esetében lehetőség van a kockázat

[14] Condamin, L.–Louisot, J.-P.–Naim, P. (2006): *Risk quantification. Management. Diagnosis and Hedging*. Hoboken: John Wiley & Sons.

[15] Merna, T.–AL Thani, F. F. (2008): *Corporate risk management*. Hoboken: John Wiley & Sons.

[16] Weston, F. (1950): A Generalized Uncertainty Theory of profit. *The American Economic Review*. Vol. 40. No. 1. March, 40–46 p.

[17] Tirole, J. (2006): *The Theory of Corporate Finance*. Princeton and Oxford: Princeton University Press.

[18] Tapiero, Ch. (2004): *Risk and financial management. Mathematical and Computational Methods*. Hoboken: John Wiley & Sons.

transzferálására. Weston (1950) [16] szerint a kockázat transzferálása nem jelent egy szó szerinti kockázatáthárítást a biztosító intézmény felé, mivel ez a módszer is csak a kockázat mérsékléséért, csökkentéséért felelős. Tirole (2006) véleménye szerint a pénzügyi kockázatok alatt, mint kockázatcsökkentési stratégia két módszert ért: egyrészt a vevőkövetelések portfólió-diverzifikálását, valamint a kockázat transzferálását. Miközben a kockázat-transzferálás lényegében nem változtatja az aggregált kockázat mértékét, a vevői portfólió diverzifikálása annál inkább változtathatja, a csökkenés irányában a kockázati kitettséget. [17]

Egyértelmű az, hogy a vállalat jelentősebben kiteszi magát a kockázat veszélyének, amikor egy vagy két ügyfélre koncentrált tevékenysége lebonyolítása során, mintsem az, amikor több ügyféllel létesít üzleti kapcsolatot. Több ügyféllel való kapcsolat esetében kisebb a valószínűsége annak, hogy veszteséget szenvedjen. A kockázat transzferálása legtöbb esetben egy harmadik ügyfél igényel, amelyik egy adott összeg ellenértékében vállalja a kockázat pozitív illetve negatív következményeit, azonban nem vállalja a kockázat menedzselésének a felelősségét. Ezért a biztosításról, Tirole-nak (2003) [17] az a véleménye hogy egy passzív kockázatmenedzselési módszer, mivel a veszteség veszélyének a cseréjét jelenti, igazából a vállalat nem önerőből próbálja a kockázatot kiküszöbölni, hanem áthárítja ezt a feladatot a biztosítónak.[18] Ez a kockázatmenedzselési módszer abban az esetben minősül hatékonynak, hogyha a biztosítás költségei nem haladják meg a várható kockázat lehetséges veszteség mértékét. A pénzügyi kockázatok közül az árfolyamkockázat, kamatkockázat valamint a hitelkockázat esetében megvalósítható a kockázat transzferálása. A kockázatmenedzselési módszerei közé tartozik a kockázat transzferálása derivatív ügyletek segítségével. Különböző termékek áringadozásainak biztosítására, a vállalat kockázat-hedging-et vehet igénybe, futures opciós ügyletek kötésével. Árfolyamingadozás elkerülése érdekében a vállalat forward szerződést köthet, ami lényegében a szerződés megkötésékor érvényes árfolyam rögzítését jelenti. Így a vállalat elkerülheti az árfolyamingadozásából származó veszteségeket. Swap-szerződést is köthet, ami tulajdonképpen egy cserét jelent, tehát az idegen devizát átcsereéli hazaira. Devizaopció esetében az opció vásárlójának lehetősége van, adott időpontban, egy meghatározott árfolyamon másik devizát vásárolni vagy eladni. A kamatingadozás elkerülése érdekében, úgyszintén vásárolhatók forward-, swap-, derivatív-instrumentumok. [15]

A kockázatjelentkezés-gyakoriság és a kockázat által okozott hatás nagysága függvényében, Yen Yee Chong (2004) négy kockázat kategóriát határoz meg: alacsony gyakoriságú, jelentős hatású kockázatokat, magas gyakoriságú, jelentős hatású kockázatokat, alacsony gyakoriságú, alacsony hatású kockázatokat valamint magas gyakoriságú, jelentéktelen hatású kockázatokat. [13] Az alacsony gyakoriságú, de jelentős hatású biztosítható kockázatok esetében, Kovács (2011) [19] javasolja a biztosítást. A magas gyakoriságú, jelentős károkat okozó kockázatok esetében véleménye szerint érdemes mellőzni a biztosítást, mivel ez legtöbbször magas árakon érthető el, ezeken a kockázatoknak a bekövetkezését jobb elkerülni. Az alacsony hatású, negatív enyhe következményekkel járó kockázatok esetében, Kovács (2011) [19] szerint, lényeges a Markowitz-féle portfólió-elvet hasznosítani „ne tarts minden tojást egy kosárban”. Véleménye szerint, észlelhető egy köztes helyzet is, amelyekre egy közepes intenzitású kárszint, valamint közepes gyakoriság jellemző. Ebben az esetben a kockázatvállalónak, de egyben a kockázatmenedzsernek döntenie kell arról, hogy melyik oldalt próbálja minimalizálni, a következmény oldalt, a bekövetkezés gyakoriságát vagy pedig mindkettőt. [19]

A pénzügyi kockázatok csökkentési módszerei körében jól ismert a diverzifikáció, amely egyrészt soros összefüggésben van a portfólió-elmélet tételével. A kockázat diverzifikálása csak olyan kockázatok esetében érvényes, amelyek vállalat-specifikusak és nem érintik a gazdaság egészét. Véleményem szerint a kockázatdiverzifikálás egy tágabb fogalom, ugyanis diverzifikálás által a kockázat úgy csökkenthető, hogyha a kockázatos ügyletek, ügyfelek (vevők, szállítók), finanszírozási lehetőségeit diverzifikáljuk. A diverzifikáció úgy valósulhat meg, hogyha a vállalat tevékenysége folytatása során több ügyféllel dolgozik, változatos ügyleteket létesít, valamint több finanszírozási lehetőséget is figyelembe vesz, másképp nem koncentrálna kimondottan egy ügyletre, ügyfélre, vagy finanszírozási lehetőségre. Azonban a vállalatot körülvevő sokszínű kockázati tényezők hordozói, magukban nem biztosítják a valószínű veszteségek csökkentését. Nagymértékben hatással van a vállalatra ezen ügyfelek, ügyletek működése, minősége.

A diverzifikáció közismert alapelve szerint „ne tegyük az összes tojást egy kosárba”, a kockázat csökkentése csak úgy érhető el, hogyha a vállalat racionális, kiegyensúlyozott módon választja ki a kockázatot hordozó ügyleteket, ügyfeleket, finanszírozási lehetőségeket.

Tapiero (2003) szerint a kockázatmenedzselési stratégiák körében tartozik a prevenció, a kockázat megelőzése mint előkockázat-csökkentési módszer, melyeknek

[13] Yen Yee, Ch. (2004): *Investment risk management*. Hoboken: John Wiley & Sons.

[19] Kovács E. (2011): A kockázat mint látens fogalom. *Hitelintézeti szemle*. 4/348–359.

[15] Merna, T.–AL Thani, F. F. (2008): *Corporate risk management*. Hoboken: John Wiley & Sons.

[18] Tapiero, Ch. (2004): *Risk and financial management*. Mathematical and Computational Methods. Hoboken: John Wiley & Sons.

[20] Lore, M.–Borodovsky, L. (2000): *The professional's handbook of financial risk management*. KPMG, Global Association of Risk Professionals, Oxford: Butterworth–Heinemann.

egyik fontos feltétele az informáltság, valamint a prognózis, előrejelzési eszközök elsajátítása valamint ezeknek alkalmazása. [18] A vállalat külső környezetéből származó kockázatok, a makrogazdasági kockázati tényezők, mint például az árfolyam, kamat, infláció, fiskális és egyéb gazdasági előírások változékonysága – gyakran nehezíti a vállalkozók dolgát. Ugyanakkor ezen kockázati tényezők esetében állami szinten, napi, havi, félévi, évi gyakorisággal készülnek előrejelzések, amelyek könnyítik a vállalati kockázatmenedzselési folyamatot.

Pénzügyi jellegű előrejelzéseket gyakran készítenek vállalati szinten is, amelyben általában az éves beszámoló kulcsadatait próbálják prognosztizálni a pénzügyi szakemberek több külső tényezőt figyelembe véve. A kockázat elkerülésében fontos lehet identifikálni azokat a kockázati tényezőket, forrásokat, amelyek negatív hatással lehetnek a vállalat működésére és ezeknek elkerülése, amennyiben ez lehetséges. Ez lényeges lehet a kockázat megelőzésében, mivel a vállalatnak nem kell továbbá koncentrálni a kockázat csökkentésére. [15] Makrogazdasági instabilitás esetén, amikor az árfolyam elég instabilnak minősül, a vállalat úgy próbálja kiküszöbölni az árfolyamkockázatot, hogy mellőzi azokat a tranzakciókat, amelyeknek a teljesítéséhez külföldi deviza szükséges, vagy a devizahitel felvételt. Ez a reakció nem biztosítja teljes mértékben a kockázat elkerülését, mivel az árfolyamingadozásos termékek, szolgáltatások értékében is megjelenhet, illetve a vállalatnak lehetnek előző deviza hitelei, vagy devizában teljesíthető kötelezettségei, követelése.

A kockázatmenedzsment-stratégia alkalmazása, implementálása után fontos lépés a kockázat számszerűsítése, jelentése valamint ennek megfigyelése. A kockázatmenedzsmenti stratégia eredményességének felmérése és jelentése elengedhetetlen a kockázatmenedzsment finomítása során. A stratégia alkalmazása után, megfigyelés segítségével a vállalat identifikálni tudja az alkalmazott stratégia előnyeit és hátrányait, ami alapján értékelni tudja a stratégia eredményességét vagy sikertelenségét. Nagyon fontos hogy a megfigyelés rendszeres és folytonos módon történjen, ugyanis az alkalmazott stratégia hiányosságainak azonnali észlelése és javítása, módosítása létfontosságú a vállalat számára. A megfigyelési folyamat lezajlása után, a stratégia tökéletesítése érdekében legtöbbször korrekciós beavatkozásokat végeznek.

A 2008-ban kialakult pénzügyi világválság még jobban kihangsúlyozta a pénzügyi kockázatok menedzselésének szükségességét és fontosságát. Lore et al (2000) szerint a vállalat kockázatmenedzsment-rendszerének kidolgozásában több tényezőt kell figyelembe venni. Ezek közé tartoznak: a globalizációs hatás, nemzetközi piacok változékonysága és összekapcsolhatósága, pénzügyi termékek innovációja (derivatív ügyletek), a kockázat átválthatósága, a verseny növekedése, az üzleti lehetőségek dinamikája és diverzifikálása valamint a technológiai fejlődések. [20]

Már a válság előtti időszakban is sokat foglalkoztak a kockázatmenedzsmenttel, de még inkább a válságmenedzsmenttel (crisis management) ami Justin King et al. (2005) szerint szoros összefüggésben van a kockázat valamint az üzletfolytonosság-menedzsmenttel (business continuity management). Szoros kapcsolat van e két fogalom között, hiszen pénzügy valamint gazdasági válság esetén a pénzügyi kockázatok hatásai jelentősebben befolyásolják a vállalat működését, életképességét. A fentiekben is említettem, hogy a kockázatmenedzsment egy összetett folyamatrendszer, amely vállalatspecifikus, de ugyanakkor átfogó, holisztikus megközelítésben kezeli a vállalati kockázatokat. Ennél tágabb fogalom a válság- valamint üzletfolytonosság-menedzsment, ami a vállalatirányítás (corporate governance) egyik komponenseként jelenik meg, melynek legfőbb hivatása identifikálni azokat a tényezőket, amelyek veszélyeztetik a vállalat működését. A válság valamint az üzleti folytonosság hatékony menedzselés-biztosítékot nyújthat a vállalat vezetőinek, tulajdonosainak. A válságmenedzsment tükrében a kockázatkezelés lényege elsősorban a kockázat következményeinek valamint az okozott hatások időtartamának figyelembevétele. [21]

A fent említett megközelítés kissé különbözik a hagyományos kockázatkezelési módszerektől, melyekben leginkább a vállalati kockázati tényezők azonosításán, illetve számszerűsítésén van a hangsúly. Válságmenedzsment tükrében a kockázatkezelés-folyamatban esszenciális a business impact analysis (BIA) fogalom, ami lényegében segít azonosítani azokat a külső kockázati tényezőket, amelyek negatív hatással lehetnek a gazdasági tevékenység folytonosságára. Ezen típusú elemzések többnyire a külső perspektívákra koncentrálnak és kevésbé a vállalat belső rendszeréből származó kockázati tényezőkre. [21]

Trichet (2008) [22] szerint a válság kialakulásához jelentősen hozzájárult a pénzügyi, gazdasági kockázatok nem megfelelő kezelése, menedzselése. Véleménye szerint a modern pénzügyi eszközök alkalmazása megköveteli a gazdasági egység, pénzügyi intézmény komplex, holisztikus szemléletű kockázatmenedzselési rendszerének kialakítását. Ellenkező esetben, a vállalatnál, pénzügyi intézménynél komoly problémák léphetnek fel, mivel alulbecsüli az új pénzügyi instrumentumokra jellemző kockázatokat. [23] Ennek komoly következményei vannak, amelyek 2008-ban bebizonyosodtak a pénzügyi világválság bekövetkezésekor.

[21] King, J.–Main-Wilson, A. (2005): *Managing business risk. A practical guide to protecting your business.* London: Kogan Page Limited.

[22] Trichet, J. C. (2008): *Undervalued Risk and Uncertainty – Some Thoughts on the Market Turmoil.* Fifth ECB Central Banking Conference, Frankfurt am Main, november 13, 6 p.

[23] Bélyácz I. (2011): *Kockázat és bizonytalanság a döntésbeli alkalmazhatóság tükrében.* *Hitelintézet*i Szemle.

Következtetések

A vállalati kockázat minimalizálás, illetve a vállalati értéknövelés egyik fontos eszköze a kockázatmenedzselés. A gazdasági kockázat menedzselése kis- és középvállalkozások esetében különösen fontos, mivel a kis és középvállalkozások kevésbé sokszínűek, körülményesebb ezeknek restrukturálása. Ugyanakkor a kis és középvállalkozások nagymértékben hozzájárulnak a GDP-növekedéshez, illetve a foglalkoztatottak közel 90%-a kis- és középvállalkozásokban tevékenykedik.

Napjaink gazdasági trendje, szintén megerősíti a gazdasági kockázatok menedzselési lényegességét. A nemzetközi pénzügyi piacok gyors fejlődése és szorosabb összekapcsolhatósága, a makrogazdasági tényezők hirtelen és kiszámíthatatlan változékonysága, technológiai fejlődések, a versengés fokozódása valamint a vállalatok belső rendszereinek dinamikája megkövetelik a pénzügyi kockázat menedzselésének szükségességét, illetve a vállalatok maximális felkészültségét a külső és belső kockázati tényezőkkel szemben. Ezért gazdasági tevékenységtől, mérettől független az, hogy a vállalatnak különös odafigyelést kell tanúsítania a vállalati célok megfogalmazására. Racionális és elszánt módon kell koncentrálnia a kockázati tényezők azonosítására, számszerűsítésére, kockázatcsökkentési stratégiák kialakítására és a kockázatmenedzsment-rendszer fejlesztésére.

Szemléltetés a matematikatanítás során

Összefoglalás: Általában többféle reprezentáció alkalmazása szükséges a matematika tanításakor, a matematikai tevékenység sokkal hatékonyabb, ha a tanuló többféle reprezentációt párhuzamosan használ és összekapcsolja azokat. A külső reprezentációk lehetnek: tárgyi (materiális), képi (vizuális) és szimbolikus (beszélt nyelv, írott nyelv, szimbólumok).

A tárgyi és a képi reprezentációk segítségével a tanulók jobban megértik a fogalom, az elv lényegét, jelentőségét, értelmes lesz számukra. A konkrét, vizuális reprezentációhoz való visszatérés segítheti a megértést. Az emberek jobban emlékeznek egy fogalom vizuális aspektusaira, mint az analitikus szempontokra, mert az emlékezet jobban tud operálni képekkel, mint szavakkal. A háromféle külső reprezentáció spirálszerű használata lenne célszerű az oktatásban. Sikeresebb a tanulási folyamat, ha különböző kognitív mód-szerekre támaszkodik, ha integrálja a verbális, elemző és vizuális tevékenységeket. A vizuális reprezentáció gyakran segít egy probléma felfogásában, megértésében.

Kulcsszavak: Ábrázolás módszere, elemi matematikaoktatás, geometria, reprezentációk, valószínűségszámítás.

Abstract: In order to understand abstract concept in mathematics, a multiple representation and manipulation of these representations is needed. A parallel engagement of different modes of representation and the connection between these yields a more efficient mathematical activity. External representations can be: enactive, iconic and symbolic (written and spoken language, symbols). Enactive and iconic representations provide a better understanding of the essence and importance of a concept or principle and they facilitate sense making. Visual representation may help understanding. People remember the visual aspects of a concept better than its analytical

* Partiumi Keresztény Egyetem,
Nagyvárad.
Közgazdaságtudományi Kar,
Pénzügy és Gazdasági Elemzés
Tanszék
E-mail: edit.debrenti@gmail.
com

[1] Lesh, R.– Post, T.–Behr, M. (1987): Representations and translations among representations in mathematics learning and problem solving. In: Janvier, C. (Ed): *Problems of representation in the teaching and learning of mathematics*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum.

[2] Ambrus A. (2000): Az integráció elve a matematika tanításában. *A Matematika Tanítása*. VIII. (2000 március), Pp. 6–13.

aspects because memory operates better with images than words. Teaching the three types of external representations in a spiral movement would be optimal. The learning process is affected in a positive way if relying on different cognitive styles, integrating verbal, analytical and visual activities. Visual representation often facilitates understanding a problem. Students need to be taught a conscious use of visual representations.

Keywords: Arithmetical problem-solving methods, primary mathematics education, geometry, representations, probability theory.

Reprezentációk, melyek elősegítik a tudástranszfert

„... az érzékek elé kell tárni mindent, mégpedig a láthatókat a látás elé, a hallhatókat a hallás elé, a szagolhatókat a szaglás elé, az ízlelhetőket az ízlelőszerv elé, a tapinthatókat a tapintás elé. És ami több érzékszerv által egyszerre érzékelhető, azt több érzékszerv útján kell érzékelteni.” (Comenius)

A világról szerzett információink nagy részét a szemünk segítségével fogadjuk be, a vizualitásnak nagy szerepe van az életünkben. Így a tárgyi és képi reprezentációknak fontos szerepe van a tanulási folyamatban, a szemléletes oktatás segít a fogalmak mélyebb megértésében, ezt számos pszichológiai kutatás is bizonyítja. Az emberek jobban emlékeznek egy fogalom vizuális aspektusaira, mint az analitikus szempontokra.

A matematika műveléséhez, matematikai gondolkodáshoz és kommunikációhoz valamilyen módon reprezentálnunk kell a matematikai struktúrák elemeit. A kommunikáció külső reprezentációt kíván nyelvi eszközök, írott szimbólumok, ábrák, tárgyak formájában. [1]

A külső reprezentációk lehetnek: tárgyi (materiális), képi (vizuális) és szimbolikus (beszélt nyelv, írott nyelv, szimbólumok).

Ahhoz, hogy egy matematikai fogalomról gondolkodjunk, annak belső (mentális) reprezentációjára van szükség, hogy agyunk operálni tudjon ezen reprezentációkkal. A külső reprezentációval szemben a belső reprezentáció nem hozzáférhető, közvetlenül nem kutatható. A kognitív pszichológia kutatóinak két hipotézise van a reprezentációkkal kapcsolatban:

1) Létezik kapcsolat egy fogalom külső és belső reprezentációi között. A belső reprezentációkra, azok minőségére a külső reprezentációkkal végzett manipulációkból következtethetünk.

2) A belső reprezentációk kapcsolatban állnak egymással, egy hálózatot alkotnak, ez a matematikai fogalmak, elvek kapcsolatát, összefüggéseit jelenti. A köztük lévő kapcsolat szimulálható a megfelelő külső reprezentációk közötti kapcsolatok kiépítésével, létrehozásával. [2]

„A gondolkodás esetében a pszichikumban való belső reprezentációról beszélünk. (...) a külső és a belső reprezentáció között létezik valamilyen kapcsolat, a megértést az információk, a tudás belső szerveződése, jelentésalapú, szemantikus reprezentációja alapján lehet értelmezni, matematikai szituációk elemzése alapján azt mondhatjuk, hogy a külső matematikai reprezentációk, például az ábrák, a szöveges meghatározások befolyásolják a belső reprezentáció természetét. a kapcsolat fordítva is igaz: az a mód, ahogy egy tanuló tudását megjeleníti, külsőleg reprezentálja, az feltár valamit abból, ahogy ő belsőleg reprezentálta az információt. [3]

A külső reprezentációk közül a szimbolikus fejezi ki legtömörebben és legabsztraktabban az adott elvet, fogalmat. Viszont a tárgyi és a képi reprezentációk segítségével a tanulók jobban megértik a fogalom, az elv lényegét, jelentőségét, értelmes lesz számukra (sensemaking). A konkrét, vizuális reprezentációhoz való visszatérés segítheti a megértést. Az emberek jobban emlékeznek egy fogalom vizuális aspektusaira, mint az analitikus szempontokra, mert az emlékezet jobban tud operálni képekkel, mint szavakkal. [1]

J. Mason a háromféle külső reprezentáció spirálszerű használatát tartja fontosnak az oktatásban. Sikeresebb a tanulási folyamat, ha különböző kognitív módszerekre támaszkodik, ha integrálja a verbális, elemző és vizuális tevékenységeket. Dienes Zoltán a *többszörös megtestesítés elvének* nevezi és ezalatt azt érti, hogy egy absztrakt fogalom megértéséhez szükséges annak többféle konkrét reprezentációja és a velük való manipulációk birtoklása. [4]

A vizuális reprezentáció gyakran segít egy probléma felfogásában, megértésében. A vizuális reprezentációk használatára tudatosan kell nevelni a tanulókat, sok gyakorlattal, türelemmel. A jó problémamegoldók éppen azzal tűnnek ki, hogy a feladatnak legjobban megfelelő reprezentációs módot választják ki, rugalmasan átérnek algebrai feladatoknál a geometriai reprezentációra. [1]

Konkrét és vizuális reprezentációk használata nem csak az ún. lassú tanulóknak, illetve az alsóbb osztályú tanulóknak számára szükségesek. E fajta reprezentációk fontosak minden tanuló számára és hasznosak a teljes tanulmányi folyamat során. [5]

[1] Lesh, R.– Post, T.–Behr, M. (1987): Representations and translations among representations in mathematics learning and problem solving. In: Janvier, C. (Ed): *Problems of representation in the teaching and learning of mathematics*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum.

[2] Ambrus A. (2000): Az integráció elve a matematika tanításában. *A Matematika Tanítása*. VIII. (2000 március), Pp. 6–13.

[3] Dobi J. (1998): Megtanult és megértett matematikatudás. In : Csapó Benő: *Az iskolai tudás*. Budapest: Osiris.

[4] Dienes Z. (1973): *Építsük fel a matematikát!* Budapest: Gondolat.

[5] Wittmann, E. Ch. (1998): Standard Number Representations, In: *Journal für Didaktik der Mathematik*. 19 (2–3), 149–178.

[1] Lesh, R.– Post, T.–Behr, M. (1987): Representations and translations among representations in mathematics learning and problem solving. In: Janvier, C. (Ed): *Problems of representation in the teaching and learning of mathematics*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum.

[3] Dobi J. (1998): Megtanult és megértett matematikatudás. In : Csapó Benő: *Az iskolai tudás*. Budapest: Osiris.

[6] Dreyfus, T.–Eisenberg, T. (1996): Different sides of mathematical thinking. In: Stenberg, R. J. (Ed.): *The nature of mathematical thinking*. Mahwah: Lawrence Erlbaum.

[7] Csapó B. (1998): *Az iskolai tudás*. Budapest: Osiris.

A hagyományos didaktikai felfogás szerint a vizuális és tárgyi reprezentációknak az alsóbb osztályokban van jelentősége, a felsőbb osztályokban a szimbolikus reprezentációknak kell dominálniuk. A nemzetközi matematika-didaktikai szakirodalomban erősödik az a felfogás, hogy a vizuális reprezentációkat a felsőbb osztályokban, sőt a felsőfokú oktatásban is alkalmazni kell. [1]

Egyik fajta reprezentáció sem tudja kielégíteni egy probléma megoldásához, illetve egy szituáció kezeléséhez szükséges feltételeket, köve-telményeket. Általában többféle reprezentáció alkalmazása szükséges. a matematikai tevékenység sokkal hatékonyabb, ha a tanuló többféle reprezentációt párhuzamosan használ és összekapcsolja azokat. A matematika ereje a reprezentációktól független tulajdonságokban és a reprezentációk közötti kapcsolatokban rejlik. [6]

Számos vizsgálatnak a tárgya, hogy az iskolai matematika sok esetben elkülönül a tanulók hétköznapi matematikai problémamegoldásától. „Ha az iskolai gyakorlat csupán szimbólumokra mutat be lényegében műveletjellegű feladatokat, s nem teremt kapcsolatot más reprezentációs formákkal és problémahelyzetekkel, akkor a megszerzett tudásnak a transzferálhatósága eleve korlátozott lesz. (...) Míg a magyar vizsgafeladatok megmaradnak a matematika hagyományos keretein belül, a holland vizsgatétel egy komplex gyakorlati probléma megoldását, annak matematikai modellezését, reprezentálását igényli.” [3]

„A hatékony tudásra jellemző a többszörös hozzáférés, azaz a sokféle helyzetben való felhasználás lehetősége. ilyen tudásra viszont csak úgy lehet szert tenni, ha elsajátítása is sokféle helyzetben megy végbe, vagy sajátos gyakorlatokkal általánosítjuk. (...) A transzfer nem automatikus, a megszerzett tudás nem vihető át minden további nélkül új helyzetekbe. (...)

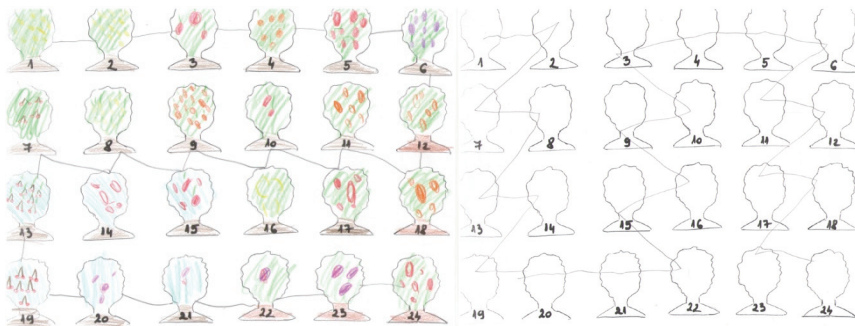
Ha egy feladat megoldásának sikere nem csak a szerkezetétől, hanem a tartalmától is függ, akkor nem elég a matematikát a hagyományos keretek között absztrakt elvek és formulák összességéként tanítani, hanem szükség van olyan gyakorlatokra is, amelyek a matematikát szorosan a világ jelenségeihez kapcsolják.” [7]

Reprezentációk alkalmazása az elemi matematika tanítása során

Ha hatékonyakká szeretnénk válni, szükségünk van minden olyan módszerre, eszközre, reprezentációra, mely segíti a tanárt abban, hogy érthetővé és elérhetővé tegye a matematikaórát minden tanulója számára, hol önállóan, hol együttműködve lehet újabb és újabb tapasztalatokat szerezni, fejlődik a tanulók problémamegoldó képessége, a diák aktívabb a tanórán.

A kisgyermek fejlettségéhez és szükségleteihez alakított feladatmegoldási (aritmetikai) módokra tanítva a tanulókat, sikeresebb feladatmegoldókká válhatnak, sokkal több sikerélménnyel és kevesebb kudarcélménnyel gazdagodva szereznek az első matematikai tapasztalataikat.

1. ábra: II. osztályos tanulócsoportok feladatmegoldásai reprezentáció segítségével.

Az elemi oktatás során az aritmetikai módszerek közül az egyik sajátos módszer, amelyet a különböző szöveges feladatok megoldásánál alkalmazhatunk: az ábrázolás módszere. A módszernek az a lényege, hogy a feladat adatait, ismeretlenjét és az ezek közötti kapcsolatot ábrázoljuk és az ábrát a feladat elemzésénél és megoldásánál felhasználjuk. Az ábrázolás történhet vázlatos rajzzal, síkidomokkal, szakaszokkal, szimbólumokkal, egyezményes jelekkel, betűkkel. Az ábrázolás azért fontos, mert hozzájárul a feladat jobb megértéséhez és memorizálásához is. [8]

A tanítóképzés során a matematika módszertanának tanításakor kiemelten foglalkozunk az aritmetikai feladatok megoldási módszereivel, ezen módszerek közül

[8] Olosz F.–Olosz E. (2000): *Matematika és módszertan*. Kolozsvár: Erdélyi Tankönyvtanács.

is nagyobb hangsúlyt fektetve az általános módszerek mellett a *sajátos módszerekre* (ilyenek az ábrázolás módszere, az összehasonlítás módszere, a hipotézisek módszere, a fordított út módszere, a hármasszabály és a mérlegelv) és a *típusfeladatokra*. A tanítás során abba a nehézségbe ütközünk, hogy a hallgatókat újra meg kell tanítanunk a kisgyermek szemével látni, és az algebrai módszerekről le kell szoktatnunk, hiszen egy kisgyermek gondolkodásához kell alkalmazkodnunk, és nem vezethetünk be latin betűkkel jelölt különböző ismeretleneket. Mindenekelőtt az aritmetikai módszereket kell újra megtanítanunk és ezeket szorgalmazni az algebrai módszerekkel szemben.

A gyakorlat azt mutatja, hogy ez nehéz feladat, a hallgatók csak a már jól elsajátított algebrai módszereket részesítik előnyben és a reprezentálás sem megy könnyen. Pedig a jobb megértés, és a sajátos matematikai gondolkodásmódok fejlesztése érdekében ábrázolásra szükségük van, a tankönyvek szöveges feladatainak jelentős része reprezentációt igényel, és még nagyobb része oldható meg valamilyen sajátos módszerrel.

Kutatás

Tananyaghoz kötődő feladatok megoldására kérve 23 másodéves tanítóképzős hallgatót a Partiumi Keresztény Egyetemen, mérni szerettem volna önálló gondolkodásukat, problémamegoldó képességüket, tudásuk aktív alkalmazási tudását egy félév közös módszertani tevékenység után. A hipotézisem az, hogy csak részben sikerült meggyőzni, ránevelni a különböző reprezentációkra és az aritmetikai módszerekre a hallgatókat. Továbbá fontos szempont volt az ábrázolással megoldható szöveges feladatok esetén, hogy különböző reprezentációk segítségével meg tudják-e oldani ezeket (ahogy majd tanítás során is elvárható tőlük) vagy csak az algebrai megoldásmódot tudják alkalmazni.

Kutatási módszerem egy teszt alkalmazása volt, mely a következő két feladatot tartalmazta:

1. Bence tudja, hogy egy toll 1 zeddel többbe kerül, mint egy ceruza. A barátja 2 tollat és 3 ceruzát vásárolt 17 zedért. Hány zedre van szüksége Bencének, ha 1 tollat és 2 ceruzát akar vásárolni?

Aritmetikai megoldás:

Legyen a ceruza ára: I-----I

így a toll ára: I-----I----I.

Két toll és három ceruza ára : 17 { I-----I-----I----I----I
I-----I-----I-----I.

17-2=15, 15:5=3.

Tehát egy ceruza ára 3 zed, egy tollé pedig eggyel több, azaz 4 zed.

2. Három ládában összesen 614 kg áru van. A második ládában kétszer több áru van, mint az elsőben és 4 kg-mal kevesebb, mint a harmadik ládában. Hány kg van egy- egy ládában?

Aritmetikai megoldás:

Legyen az első ládában 1.: I-----I

így a másodikban: 2.: I-----I-----I.

a harmadikban pedig 3. : I-----I-----I----I 4-gyel több.

Összesen 614 kg áru van.

$$614-4=610. \quad 610:5=122.$$

Tehát az első ládában 122 kg, a másodikban $122 \times 2 = 244$, míg a harmadikban 4-gyel több, azaz $244+4=248$ kg áru van.

A teszt aritmetikai módszerrel (szakaszokkal való ábrázolással) megoldható szöveges feladatokat tartalmazott. Ezeknél a feladatoknál az aritmetikai megoldást kértem, azt szerettem volna lemérni, hogy az egy féléves matematika szakmódszertani tantárgyunk után mennyire sikerült elsajátítani ezt a módszert. Azt szerettem volna, ha az algebrai megoldást nem választják, mivel ez a módszer annak a korosztálynak, amelyet tanítani fognak (7–11 éves, I–IV. osztály) nem alkalmazható.

Az 1. feladat megoldása a következőképpen alakult:

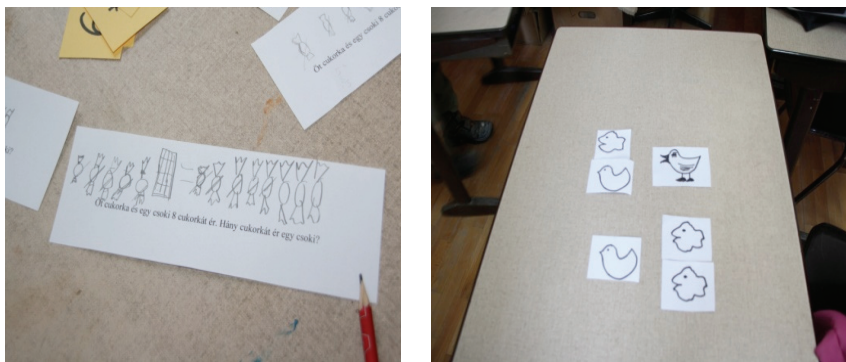
1. táblázat. A hallgatók által választott módszerek az 1. feladat esetén.

Módszer	Aritmetikai	Algebrai	Találgatás, próbálgatás	Nem, vagy rosszul oldotta meg
A hallgatók részaránya, akik ezt a módszert alkalmazták	7 hallgató (30, 43%)	5 hallgató (21, 73%)	7 hallgató (30, 43%)	4 hallgató (17, 39%)

A 2. feladatnál 13 hallgató (56,52%) aritmetikai módszerrel jól megoldotta a feladatot, 4 hallgató (17,39%) jól reprezentálta szakaszokkal a feladat adatait (helyes szövegértelmezés), de utána nem oldotta meg, míg 6 hallgató (26,08%) nem is ábrázolta, nem is oldotta meg a feladatot.

Általában elmondható, hogy a teszt egyszerű feladatokat tartalmazott, az eredmények közepesek.

2. ábra. II. osztályos tanulócsoport egyenletmegoldása reprezentáció segítségével.

Reprezentációk alkalmazása a geometria tanítása során

Az I–IV. osztályban a geometriai ismereteket kizárólag szemléletre támaszkodva tanítjuk. Az euklideszi geometria néhány elemének előkészítését sok-sok konkrét modellel, a környezetünk tárgyait felhasználva, cselekedtetve, kísérletezve, felfedeztetve, megfigyelve szemléltetjük.

Fogalmak szemléltetésénél ügyelünk arra, hogy ne csak speciális helyzetben ábrázoljuk az adott alakzatot. (Például derékszögű háromszöget nem csak standard helyzetben ábrázolunk.)

A síkbeli alakzatok és térbeli tárgyak megfigyelésének nagyon fontos szerepe van, mert ezek alapján alakítjuk ki a fogalmakat. A mértanórákon a tanulónak nagyon intenzív a tevékenységük: megfigyelnek, rajzolnak, szerkesztenek, mérnek, számolnak, feladatokat oldanak meg.

A mértan tanulmányozása sok-sok intuitív cselekedettel, közvetlen megfigyeléssel, a környezetünkben lévő konkrét tárgyak, modellek kézzelfogható mérésével történik, amelyek során megfigyelhetik a közös tulajdonságokat. Sok gyakoroltatás után ezeket a fogalmakat később már konkrét testek és rajzok nélkül is maguk elé tudják képzelni.

Elemi osztályokban az induktív, felfedeztető szakasz van jelen, az absztrakt fogalmakkal még nem terheljük a tanulókat, erre csak egy érési idő után kerülhet sor, fokozatosan.

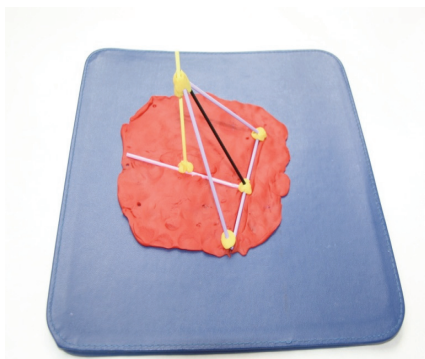
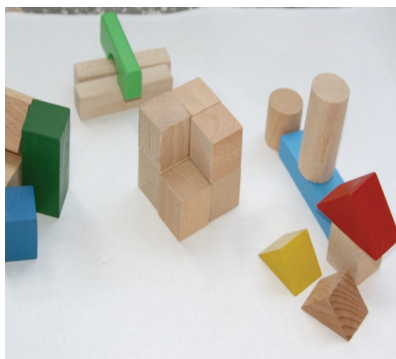
Az V. és VI. osztályos geometria tanítása is intuitíven, sok figurális szemléltetés, modell alapján történik. VIII. osztályban, a térbeli modellek alkalmazásánál a modellt, illetve az ábrázolást egymással kölcsönhatásban kell alkalmazni. Lehetőleg készítsék el minél több test modelljét. Négy periódust célszerű az oktatásban kialakítani:

1. modellek használata
2. modellábrázolás
3. ábra modell
4. csak ábrák segítségével történő problémamegoldás. [9]

Szemléltető eszközök a geometriában

Nagyon fontosak a mértanoktatás során használt szemléltető anyagok, amelyet készíthet maga a tanító is, de akár a tanulókat is bevonhatja ezek elkészítésébe. Egy jó szemléltető eszköz minden tanuló által látható, esztétikus, színes, jól modellezi a tanulmányozott mértani alakzatot, testet, megfelel a tanulók életkori sajátosságainak.

3. ábra. Szemléltető eszközök (A három merőleges tételének reprezentációja: gyurma és pálcika)

A szemléltető eszközök elkészítéséhez egyszerű anyagokat használunk: papírt, színes kartont, műanyagot, szívószálat, gyurmát, fát, ritkábban fémetek, vagy speciális készleteket.

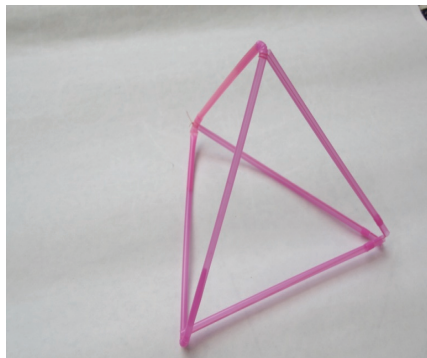
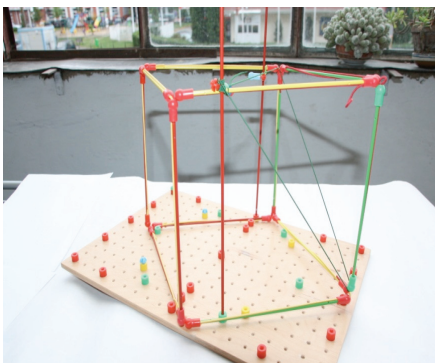
A szemléltető eszközök felfedeztetése problémátizálással fejleszti a tanulók önálló termékeny gondolkodását, és biztosítja a tanuláshoz szükséges belső motivációt. [10]

[9] Ambrus A. (2004): *Bevezetés a matematika-didaktikába*. Budapest: ELTE Eötvös.

[10] Neagu, M.– Mocanu, M. (2007): *Metodica predării matematicii în ciclul primar*. Iași: Polirom.

Egy jó mód arra, hogy ösztönözzük a kreativitást, a memóriát, fejlesszük a képzeletet, a spontaneitást, a csapatszellemet és a versenyszellemet, ha a tanulókkal együtt tervezünk, készítünk és használjuk a szemléltetés eszközeit, a kitűzött célnak megfelelően, a tanulók előzetes ismereteire építve.

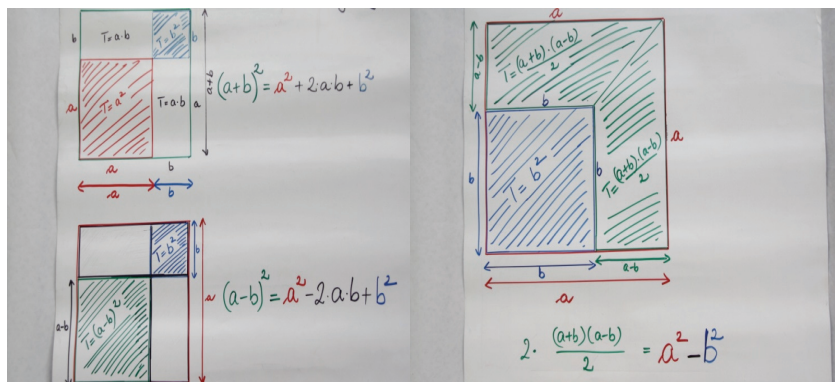
4. ábra. Szemléltető eszközök (tetraéder szívószáלבól)

Például használhatjuk az origami-módszert, készíthetjük kartonból vagy szívószáלבól a térbeli testek modelljeit, modellezhetjük a különböző térbeli geometria feladatokat gyurma és Marokkó játék segítségével.

A tanulási folyamatban a tanár használhat különböző poszttereket szemléltetésként, amelyek megkönnyíthetik a tanulási folyamatot. Ezek jól láthatók kell legyenek az osztály bármelyik sarkából és a lényeget jól kell szemléltetniük.

5. ábra. A rövidített számítási képletek szemléltetése (VII. osztály.)

Példa: használhatunk poszttert bizonyos tételek vagy összefüggések szemléltetésére. A következő algebrai formulák, mint:

$$(a+b)(a-b)=a^2-b^2, \text{ illetve } (a+b)^2=a^2+2ab+b^2$$

bizonyítását szemléltethetjük a fenti ábra szerint.

Szemléltetésen alapuló, megfigyelési feladatok

1. A tanulók készítsenek kartonból azonos oldalhosszal rendelkező kockákat. Felhasználva ezeket, alkossanak egy olyan kockát, amelynek kétszer akkora az oldalhossza. Állapítsák meg az összefüggést a kocka oldala és a térfogata között (képlet nélkül, intiutív módon).

2. Készítsenek kartonból 3 tetraédert, úgy, hogy ezek együtt egy háromoldalú hasábot alkossanak. Hasonlítsák össze a tetraéderek alapéleit és magasságait, majd határozzák meg a hasáb térfogatképletét.

3. a) Kartonból vágjanak ki két téglalapot 0,5 cm és 1 cm, illetve 0,5 és 0,25 cm oldalhosszúságokkal, illetve egy négyzetet 0,5 cm és két négyzetet 0,25 cm oldalhosszúságokkal. Mutassuk ki, hogy egymás mellé téve ezeket, egy négyzetet kapunk.

b) Számítsák ki az eredeti alakzatok területeit, illetve a kapott négyzet területét. Ezt felhasználva bizonyítsuk be:

$$\frac{1}{2} + \frac{1}{4} + \frac{1}{8} + \frac{1}{16} = 1 - \frac{1}{16}$$

c) Milyen szerkesztésre lenne szükség a következő egyenlőség bebizonyításához:

$$\frac{1}{2} + \frac{1}{4} + \frac{1}{8} + \frac{1}{16} + \dots + \frac{1}{2^n} = ?$$

6. ábra. Origami, mint a szemléltető eszköz.

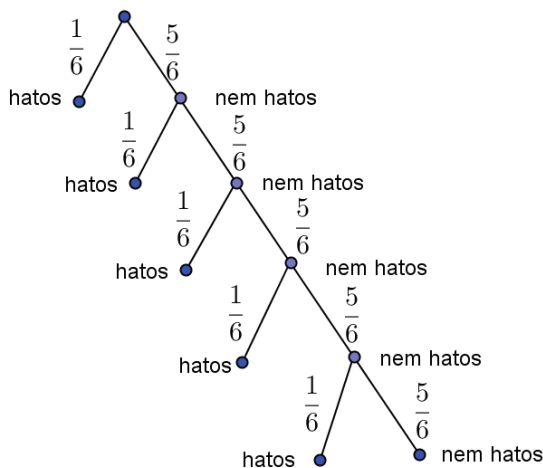
Reprezentációk alkalmazása a valószínűségszámítás tanítása során. Fadiagramok.

1. *Feladat:* A „Ki nevet a végén?” nevű társasjátékban a játékba való belépés feltétele, hogy a dobókockával hatost dobjunk. Mennyi az esélye annak, hogy valakinek legkésőbb az ötödik körben sikerül hatost dobnia?

Megoldás: a teljes valószínűség tételét alkalmazzuk, összegezzük az összes esélyt arra, hogy az első 5 körben bekerülhessünk a játékba, azaz lecsúszunk minden ágán a gráfnak, amely hatoshoz vezet.

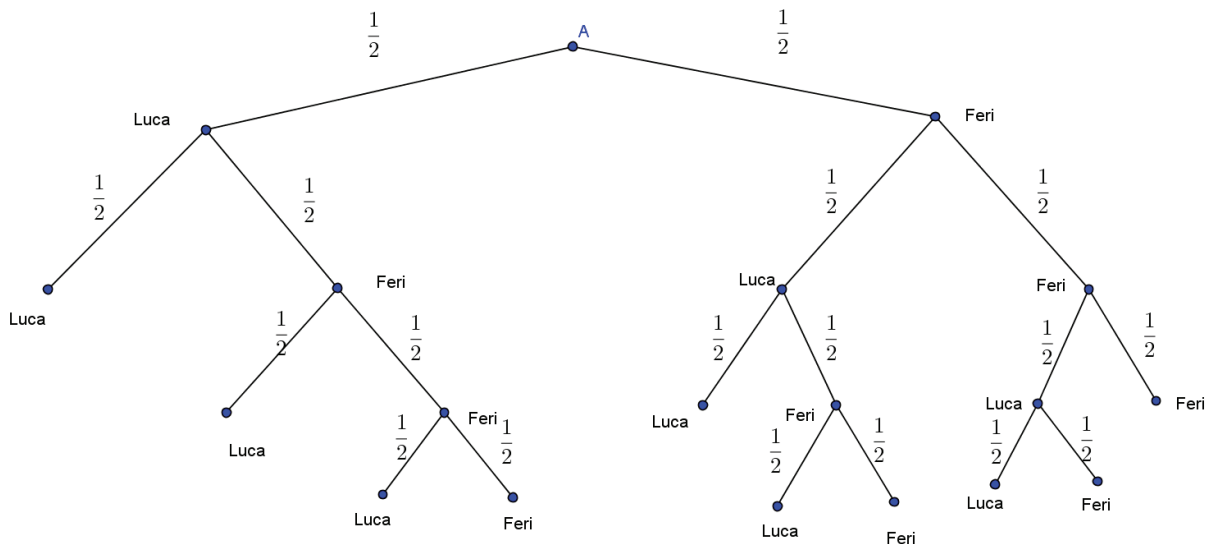
$$p(A) = \frac{1}{6} + \frac{5}{6} \cdot \frac{1}{6} + \left(\frac{5}{6}\right)^2 \cdot \frac{1}{6} + \left(\frac{5}{6}\right)^3 \cdot \frac{1}{6} + \left(\frac{5}{6}\right)^4 \cdot \frac{1}{6} = 0,5981$$

7. ábra. Az 1. feladat fadiagramja.

2. *Feladat:* Egy játék fordulóból áll, és aki a fordulót megnyeri, az kap egy pontot. Hogyan osztozkodjon két egyformán képzett játékos, Luca és Feri a játék tétjén a játék félbeszakadása esetén, ha tudjuk, hogy a játék megnyeréséhez Lucának 2 pontra, Ferinek pedig 3 pontra lenne szüksége? Játsszuk le pénzfeldobással a játék hiányzó fordulóit, és ebből becsüljük meg az osztozkodás arányát!

8. ábra: A 2. feladat fadiagramja.

Kutatás

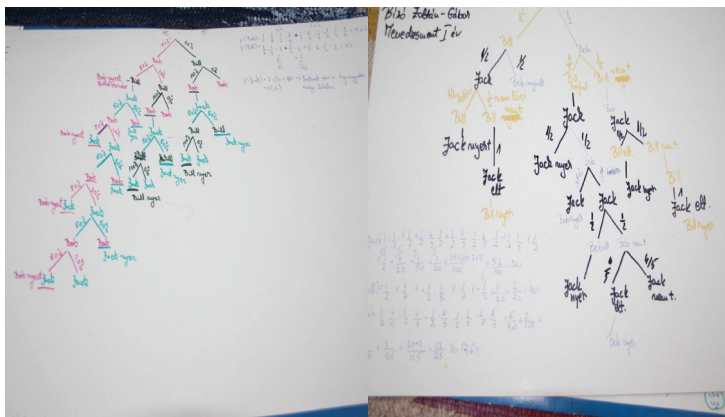
Közgazdász hallgatóimnak egyfélèves valószínűségelmélet tárgy keretében, előadásokon és a gyakorlatokon is fadiagramok segítségével tanítottam a tárgyat, ezek segítségével vizualizáltuk az adatokat, a gráfon reprezentáltuk a klasszikus valószínűségelmélet alapösszefüggéseit (a szorzási szabályt, a teljes valószínűség tételét, Bayes-tételét, események függőségét, illetve függetlenségét.)

Az évvégi teszt során összefüggésvizsgálatot készítettem, tíz megoldandó feladat során azt mértem, hogy a hallgató hány feladat megoldásánál használ gráfot, illetve hogy ez hogyan függ össze a hallgató százalékos teljesítményével e teszt esetén. A vizsgált mennyiségek közötti Person-féle korrelációs együttható $r = 0,4311$. Ez az érték egy mérsékelt szoros kapcsolatra utal. (A hallgatók fadiagram-alkalmazási gyakorisága és az általuk kapott jegy közötti korreláció $r = 0,4451$, a jegy alakulását 20%-ban határozza meg, hogy használt vagy sem gráfot a megoldás során.)

A megértésben sokat segítettek a gráfok, a hangsúly nem a gépies, rutinszerű alkalmazásokon volt, hanem a megértésen, az önálló gondolkodáson. A korrelációs együttható jól jellemzi azt, hogy mennyire

szorosan függenek össze a teszt-eredmények és az, hogy a hallgatók milyen gyakorisággal használták a gráfokat egy problémamegoldás során: a hallgatók 91,66%-a legalább egy feladat esetén alkalmazott fadiagramot, közel 29,16% pedig legalább háromszor alkalmazott gráfot.

9. ábra. Fadiagramok.

Összegzés

Ha hatékonyakká szeretnénk válni, szükségünk van minden olyan módszerre, eszközre, reprezentációra, mely segíti a tanárt abban, hogy érthetővé és elérhetővé tegye a matematikaórárt minden tanulója számára, hogy önállóan vagy együttműködve újabb és újabb tapasztalatokat tudjon szerezni; ezáltal fejlődne a tanulók problémamegoldó képessége, és aktívabbak is lennének a tanórán. A vizuális reprezentáció gyakran segít egy probléma felfogásában, megértésében, amely használatára tudatosan kell nevelni a tanulókat, sok gyakorlattal. A jó problémamegoldók azok, akik a feladatnak legjobban megfelelő reprezentációs módot választják ki, rugalmasak.

Konkrét és vizuális reprezentációk használata nem csak a lassú tanulók, illetve az alsóbb osztályú tanulók számára szükségesek. E fajta reprezentációk fontosak minden tanuló számára és hasznosak a teljes tanulmányi folyamat során, úgy az elemi, mint a felsőbb osztályokban, sőt a felsőfokú oktatásban is alkalmazni kell ezeket. Így a tanulók sikeresebb feladatmegoldókká válhatnak, sokkal több sikerélménnyel és kevesebb kudarcélménnyel gazdagodva szereznek matematikai tapasztalatokat.

A vállalatok társadalmi felelőssége (corporate social responsibility), történeti áttekintés

Összefoglalás: A vállalati felelősség létjogosultságát, már kevesen vonják kétségbe. Mára már világszerte a nagyvállalatok nagy többségének van CSR-politikája, van külön részlege, amely foglalkozik ezen területtel, sőt már éves CSR-jelentéseket is készítenek. Az EU is sokat foglalkozik a kérdéssel, jogszabályalkotók kedvenc területévé vált, majdnem éves szinten változtatja, bővíti a CSR értelmezését.

A CSR-koncepció jelentősége és fontossága folyamatosan növekedett az utóbbi évtizedekben, jelentős viták, fejtegetések, kutatások témáját képezve úgy az akadémiai, mint a vállalkozói közösségekben az Európai Unióban és világszerte. Bár eredetileg a CSR-megfogalmazást inkább a nagyvállalatok etikai érdemeinek a megvitatásához használták, az erre vonatkozó szakirodalom ma már a kis- és közepes vállalatokat is belefoglalja.

Jelen tanulmányban a vállalatok társadalmi felelősségével kapcsolatos elméletek, definíciók sokasságát próbáltam felsorakoztatni a teljesség igénye nélkül, valamint a szakirodalmak feldolgozása révén rávilágítani arra, hogy a társadalmi felelősségvállalás hogyan befolyásolhatja a vállalatok teljesítményét.

Kulcsszavak: Vállalatok társadalmi felelősségvállalása, CSR jelentések, EU CSR-politikája.

Abstract: Companies pursue corporate social responsibility (CSR) after realising that corporate performance beyond traditional economic and legal considerations is influenced by ethical and discretionary responsibilities.

The significance of the CSR concept increased over the past decades, it was a topic of considerable debates, arguments, research programmes in the academic and corporate world, in the European Union and worldwide. However, CSR continues to evolve in the practice of big companies, we have only

** Partiumi Keresztény Egyetem,
Nagyvárad.
Közgazdaságtudományi Kar,
Pénzügy és Gazdasági Elemzés
Tanszék*

E-mail: editnagz@yahoo.com

[1] http://populationaction.org/Articles/Whats_Your_Number/seeandsave.php?date=320277600000

[2] <http://www.origo.hu/tudomany/20111026-kozel-hetmilliard-a-fold-nepesegenezzemeg-hanyadikkent-szuletett-a.html>

[3] United Nations Population Fund

[4] <http://www.unfpa.org/pds/trends.htm>

[5] Takács E. (2002): *Angol-magyar kéziszótár*. Budapest: Könyvmíves.

few evidences what effects does it have on the performance of small and medium enterprises (SMEs).

The aim of this paper is to review the relevant empirical literature on CRS and to present the methodological possibilities of estimation the effect of CSR on the corporate performance.

Keywords: Corporate social responsibility, CSR reports, CSR politics of the EU.

Bevezetés

A vállalati felelősség létjogosultságát, már kevesen vonják kétségbe. Manapság világszerte a nagyvállalatok többségének van CSR-politikája, van külön részlege, amely foglalkozik ezen területtel, sőt már éves CSR-jelentéseket is készítenek. Az EU is sokat foglalkozik a kérdéssel, jogszabályalkotók kedvenc területévé vált, majdnem éves szinten változtatja, bővíti a CSR értelmezését.

A tanulmány írása közben kiindulópontként megtekintettem, hogy a 7 milliárdos népességből hányadik vagyok, a szám kb. 4,5 [1] milliárdodik. Ez a helyezés elképesztő, ahhoz viszonyítva, hogy hozzávetőlegesen tíz év alatt 1 milliárddal nő a Föld lakosságának száma. [2]

Az ENSZ Népesedési Alapjának (UNFPA [3]) jelentése szerint 2013 közepén a Föld lakossága elérte a 7,2 milliárdot, 2025-re 8,1 körül lesz, majd 2050-re 9,6 milliárd fölé emelkedik, az ezt követő ötven évben a növekedés számottevő csökkenést mutat és 2100-ra 10,9 milliárd körül lesz. [4] Az előrejelzések alapján az elkövetkező évtizedekben jelentősen fog növekedni a Föld lakossága, az élhető életkörülmények megteremtéséhez szükség van az állampolgárok és vállalati polgárok felelősségének növelésére. A vállalatok részéről most már nem csak ajánlatos, hanem szükség van proaktív, stratégiai megfontolásokra, beágyazódásra a társadalmi, gazdasági, környezeti szférákba.

Társadalmi felelősséggel kapcsolatos definíciók, fogalmak és kifejezések használata

A vállalatokkal kapcsolatos elvárások köre egyre inkább bővül napjainkban, a vállalatok alapfeladatainak tekintettek mellett – mint a gazdasági teljesítmény növelése, a munkahelyteremtés, a társadalmi elvárásoknak való megfelelés – is még inkább előtérbe kerül, ugyanúgy mint a környezeti hatások mérséklése. A CSR-vállalatok felelőssége versenyképességük fontos meghatározója lesz.

A vállalatok társadalmi felelősségvállalása először az angolszász szakirodalomban jelent meg, angolul Corporate Social Responsibility, azaz CSR, a mozaik szó jelentése a kézikönyvtár szerint [5], *Corporate* közös, testületi, egyesített, közösségi, testületet alkot, bekebelez, a *Social*, annyit tesz mint társasági, társadalmi, szociális, a *Responsibility* jelentése felelősség, teljes mértékben magára vállalja a felelősséget, felelősségtudatot.

Adam Smith (1776) a „Nemzetek gazdagsága” művében találóan utal a vállalatok mai értelemben vett társadalmi felelősségére „*Ebédünket nem a mézsáros, a sörfőző vagy a pék jóakaratótól várjuk, hanem attól, hogy ezek a saját érdekeiket tartják szem előtt. Nem emberiségükhöz, hanem önszeretetükhöz fordulunk, és sohasem a magunk szükségéről, hanem a rájuk váró előnyökről beszélünk nekik.*” [6]

Az Európai Bizottság Zöld Könyve [7] a következőképpen definiálja a CSR-t: a vállalatok önkéntesen szociális és környezeti szempontokat érvényesítenek üzleti tevékenységükben és a partnereikkel fenntartott kapcsolatokban. [8]

International Business Leaders Forum meghatározása a vállalatok társadalmi felelősségét illetően: „Egy olyan önkéntes tevékenység, amely túlmutat a szabályozói elvárásokon, a vállalatok társadalmi felelősségvállalása annak a módja, ahogy az üzleti szféra figyelembe veszi működésének gazdasági, társadalmi, környezeti hatásait, vagyis miként maximalizálja az eredményeket, és miként minimalizálja a negatív következményeket.” [9]

A World Bank Institute e-konferenciáján [7] [2004] elfogadott definíció a következő: A gazdaság elkötelezettsége a fenntartható fejlődés felé, mely magában foglalja az alábbi kérdések megoldását, mint a környezetvédelem

[5] Takács E. (2002): *Angol-magyar kézikönyvtár*. Budapest: Könyvmíves.

[6] Smith, A. (1992): *Nemzetek gazdasága*. Budapest: KJK.

[7] EURÓPAI BIZOTTSÁG, Zöld Könyv: COM (2001) 366

[8] World Bank Institute- E-conference, 2004

[9] International Business Leaders Forum- <http://www.iblf.org/>

[10] Zsolnai L. (Szerk.) (2005): *Vállalkozások társadalmi felelőssége az Európai Unióban és Magyarországon*. Budapest: Magyar Kereskedelmi és Iparkamara.

[10] Zsolnai L. (Szerk.) (2005): *Vállalkozások társadalmi felelőssége az Európai Unióban és Magyarországon*. Budapest: Magyar Kereskedelmi és Ipar-kamara.

[11] Kotler, Ph.–Lee, N. (2007): *Vállalatok Társadalmi Felelősségvállalása: Jót tenni – egy ügyért és a vállalatért – Corporate Social Responsibility*. Budapest: HVG.

[12] Angyal Á. (2009): *Vállalatok társadalmi felelőssége, felelős társaságirányítás*. Budapest: Kossuth.

növelése, a helyi és szélesebb értelemben vett társadalom segítése, a korrupció csökkentése, a méltányos munkakörülmények elősegítése és intézményesítése és a marketing igazságtartalmának növelése. [10]

A „Jót tenni egy jó ügyért – és a vállalatért”c. művében a szerzőpáros a vállalati társadalmi felelősségvállalást, mint elkötelezettséget említi, amely során a vállalat a közösség jólétének érdekében folytat önkéntesen, szabadon választott üzleti gyakorlatot, amit erőforrásaival is támogat. [11]

A fent említett definíciók valamint a későbbiekben tárgyaltak is jól érzékeltetik, hogy nem létezik egyetértés a szakemberek körében azzal kapcsolatosan, hogy mit is jelent valójában a CSR.

Angyal [12] csokorba szedte több szakértő és szervezet definícióit a felelős vállalati magatartásra vonatkozóan:

– A felelős vállalat meghallgatja érintettjeit és becsületesen válaszol azok feltevésire. (Starbucks CSR-jelentése, 2004)

– A CSR-ajánlás, amely szerint a vállalatok nemcsak hasznuk maximalizálásáért felelnek, hanem elismerik az olyan érintettek szükségleteit is, mint az alkalmazottak, vevők, demográfiai csoportok és a régiók, amelyben szolgálnak. (PricewaterhouseCoopers, 2004)

– A CSR felelős működésre kötelez bennünket mindenhol, ahol tevékenykedünk, tisztességesen mérlegeli a különféle érintettek szükségleteit, amelyek befolyással vannak vagy lehetnek a cég legitim érdekeire, tevékenységére és teljesítményére. (Chiquita, 2004)

– A CSR elvárja a vállalatoktól, hogy azok a nyilvánosság előtt elszámolhatóak legyenek nemcsak pénzügyi értelemben, hanem társadalmi és környezeti tevékenységeik szerint is. (Brit Iparszövetség, 2001)

– A CSR-konceptió, amelyben a vállalatok integrálják társadalmi és környezeti tevékenységüket üzleti műveleteikkel és együttműködésüket érintettjeikkel önkéntes alapon. (EU Foglalkoztatási és Társadalmi Problémák Igazgatósága)

– A CSR az üzleti szereplők elkötelezettsége a fenntartható gazdasági fejlődés támogatására, együtt dolgozva alkalmazottaikkal, azok családjával, a helyi közösségekkel és az egész társadalommal az életminőség fejlesztése érdekében oly módon, hogy az jó legyen, mind az üzleti célok, mind a nemzetközi fejlődésnek egyaránt. (Világbank, 2004)

– A vállalatok társadalmi felelősségvállalása a haladás és az innováció olyan új eleme, amely társadalmi, gazdasági és környezeti dimenzióit a társadalmi kulcsszereplők

párbeszédére alapozva integrálja. (Q. Quint, az EU Foglalkoztatási és Szociális Ügyek főigazgatójának CSR-kötete, 2004)

– A CSR lényege, hogy a vállalatok úgy irányítsák üzleti tevékenységeiket, hogy átfogóan kedvező benyomást tegyenek a társadalomra. (M. Bark, társadalomkutató)

– A CSR üzleti siker elérése oly módon és eszközökkel történhet, melyek tiszteltetben tartják az etikai értékeket, az embereket, a társadalmi és természeti környezetet. (BSR – Üzlet társadalmi felelősséggel) [12]

Az Üzleti Világtanács a Fenntartható Fejlődésért (World Business Council for Sustainable Development – WBCSD) CSR jobb megértését célzó programjának meghatározása szerint a: „Vállalatok társadalmi felelősségén azt értjük, ha egy üzleti vállalkozás folyamatosan elköteleződik az etikus viselkedés és a gazdasági fejlődéshez való hozzájárulás iránt, mialatt javítja munkavállalóinak és családjaiknak életminőségét, csakúgy, mint a helyi közösségét és általában a társadalomét.” [13]

A „Canadian Centre for Philanthropy” a következő meghatározást publikálta a CSR-el kapcsolatban: „Olyan menedzsment-gyakorlatok, amelyek biztosítják, hogy a vállalat minimalizálja működésének negatív hatásait a társadalomra, miközben maximalizálja a pozitív hatásokat.” [14]

Hart a felelősségnek négy fajtáját különbözteti meg, ezek a következők szerepfelelősség (role responsibility), okozói felelősség (causal responsibility), kötelezettség-felelősség (liability responsibility) és képesség-felelősség (capacity responsibility). [15]

Hart szerint a szerepfelelősség azt jelenti, hogy szervezetben belül egy személy valamilyen pozíciót tölt be, amely bizonyos feladatokkal, kötelezettségekkel jár együtt, ezen feladatok ellátása hatással van a szervezet működésére valamint a többi érintett jólétére.

Az okozói felelősség, az egyén tettének a következményeit jelenti, amely a CSR tekintetében jelentős, mert a vállalatoknak legtöbbször társadalmi, természeti környezetre gyakorolt negatív hatásuk van.

A kötelezettség-felelősségről, csak akkor beszélhetünk, ha az hivatalosan szabályozva van, a CSR esetében ez nem igazolható, mert ezen a kötelezettségen túlmutat, szabadon választott, önkéntes szerepvállalást jelent.

[13] <http://www.wbcsd.org/work-program/business-role/previous-work/corporate-social-responsibility.aspx>

[14] Canadian Center for Philanthropy, idézi Kercher, 2007, 2. o

[15] Lionel, H. –Hart, A. (1968): *Punishment and responsibility: essays in the philosophy of law*. Oxford: Clarendon Press.

[16] Goodpaster, K. E.–Matthews, J. B. (1982): Can a Corporation Have a Conscience? *Harvard Business Review*. 60. January/february. Pp. 132–141.

[17] Tóth G. (2007): *A valóban felelős vállalat*. A fenntarthatatlan fejlődésről, a vállalatok társadalmi felelősségének (CSR) eszközeiről és a mélyebb stratégiai megközelítésről. Budapest: Környezettudatos Vállalatirányítási Egyesület.

[18] Werther, W. B.–Chandler, D. (2011): *Strategic corporate social responsibility*. Thousand Oaks: Sage.

A képesség-felelősség Hart szerint, azt jelenti, hogy az egyének megvannak azok a képességei, hogy megért, megmagyaráz és befolyásol bizonyos dolgokat, képes dönteni a jó és a rossz között. Ez a fajta felelősség leginkább a személyekhez köthető és nem a vállalatokhoz, szervezeteken belül a vezetők és alkalmazottak esetében releváns ezen felelősség.

Goodpaster és Matthews a felelősségnek három formáját különbözteti meg az okozói felelősséget, a szabálykövető felelősséget (amely a Hart-féle kötelezettség felelősségnek feleltethető meg), valamint a döntéshozó felelősségét. [16]

Tóth Gergely szerint a valóban felelős vállalatnak, a hagyományos vállalathoz képest, öt alapelvnek kell megfelelnie. Ezek a következők: a szállítási távolság minimalizálása; igazságosság, azaz méltányos kereskedelem; munkabérek és munkakörülmények; ökonomizmus (a gazdasági szereplőknek természetes célja a gazdaságosság, de nem a legfontosabb cél); optimális méret (hosszú távon állandó és nem növekvő jövedelem) és olyan termék, amelyre valóban szükség van egy fenntartható világban [17]

Tóth (2007) megjegyzi, hogy a vállalatok felelőssége a közlekedés és a szállítás is, szállítass kevesebbet írja, mert ez a természeti környezetre egyre nagyobb terhet ró. Értelmezésében a „hogyanon” kívül a „mit és miért” termelni illetve szolgáltatni is a vállalatok felelősségéhez tartozik.

Felelősségvállalással kapcsolatos kifejezések:

(Werther & Candler, 2011) [18]

Vállalati filantrópia – strategic philanthropy: A vállalat részéről felajánlott hozzájárulások, juttatások az érintettek és a közösségek részére, melyek általában pénz- vagy természetbeni adományok, főként nonprofit szervezetek részére.

Vállalatok társadalom iránti érzékenysége – corporate social responsiveness: Vállalati akciók, melyek segítik a vállalatot a CSR-célok elérésében.

Vállalati polgár – business, corporate citizenship: Vállalat által véghezvitt cselekedetek, melyek a vállalat építő jellegű pozícióját mutatják a társadalomban.

Átláthatóság – transparency: A szervezeti döntéshozatal és működési eljárások a kívülállók számára is nyitottak és átláthatóak.

Társadalmi tőke – social capital: Az egyénekre fókuszál, az egyén kapcsolódása sok más egyénnel a vállalaton kívül és belül.

Fenntarthatóság – Sustainability: A fenntartható fejlődés az a fejlődés, amely figyelembe veszi a jelen szükségleteit olyan módon, hogy ezáltal nem befolyásolja negatívan a jövő nemzedék szükségleteit.

Érintettek – stakeholders: Az érintettek, azok a fizikai és vagy jogi személyek, akik a vállalati tevékenység által érintve vannak vagy mint érintettek befolyásolják a vállalat tevékenységét.

Elszámolási kötelezettség – Accountability: A vállalatnak az a hatásköre, amikor odafigyel az elsődleges érintettjei szükségleteire és keresletére.

A vállalat hármasszárnyvonala – Triple bottom line: A vállalati üzletvitelnek az átfogó értékelését jelenti, amikor együttesen elemzi a pénzügyi, környezeti és társadalmi teljesítményét.

Polgári elkötelezettség – Civic engagement: Az alkalmazottak társadalom iránti elkötelezettségében nyilvánul meg, amelyet a vállalat erőforrásaival támogat.

Értékek – Values: A helyes célokban, tevékenységekben és feltételekben való hitet jelenti.

Zöldre festés – Greenwash: A módszer segítségével a vállalatok mindefféle változás nélkül egy egyszerű marketing trükkel az adott terméket vagy szolgáltatást környezetbaráttá varázsolják. Röviden „zöld” benyomást tesznek a fogyasztókra.

A történelem során, az is előfordult, hogy egy multinacionális vállalat, amely kozmetikumok gyártásában érdekelt (L’Oreal) [19] a zöldre festést egy másik, szintén kozmetikumok gyártásával foglalkozó zöld cég (Body Shop) felvásárlásával oldotta meg.

Nemes ügyszöveghez kapcsolt marketing – Cause related marketing: Tulajdonképpen kölcsönös előnyszerzést jelen, ahol üzleti és civil szervezetek fognak össze, hogy egy terméket, szolgáltatást, ügyet közösen képviseljenek, ezáltal kölcsönös előnyre tesznek szert. [20]

Az ügyszöveghez kapcsolt marketing fogyasztói magatartást befolyásoló ereje kiemelkedő, mint ahogy ezt a Cone Communication [21] kutatása is igazolja, a megkérdezett fogyasztók válaszai alapján:

A megkérdezett felnőttek 78%-a kijelentette, hogy fontosabbnak tartja azokat a termékeket és szolgáltatásokat, amelyek valamilyen ügyet támogatnak. A válaszadók 66%-a, míg a forgalmazók 62%-a a hajlandó lenne más terméket vásárolni ha az új termék valamilyen társadalmi problémát támo-

[19]http://www.oikosinternational.org/fileadmin/oikosinternational/international/Case_competition/Inspection_copy_ICFAI2007.pdf

[20] Adkins, S. (1999): *Cause related marketing – Who cares wins*. Oxford: Butterworth-Heinemann, 1999.

[21] IRINA EUGENIA Jամанди, I. E.–Filip, R. (2008): *Etică și responsabilitate socială corporativă în afacerile internaționale*. București: Economică.

[11] Kotler, Ph.– Lee, N. (2007): *Vállalatok Társadalmi Felelősségvállalása: Jót tenni – egy ügyért és a vállalatért – Corporate Social Responsibility*. Budapest: HVG.

[22] http://www.fairtrade.org.uk/what_is_fairtrade/fairtrade_certification_and_the_fairtrade_mark/default.aspx

gatna. A megkérdezett felnőttek 54%-a hajlandó lenne többet fizetni egy olyan termékért, amely egy társadalmi probléma megoldásában érdekelt. A fogyasztók 30%-a 5%-kal fizetne többet, míg 24%-uk hajlandó lenne 10%-kal is többet fizetni az adott termékért.

Méltányos Kereskedelem – Fair Trade [22]

A méltányos kereskedelem vagy becsületes kereskedelem a következőket hangsúlyozza, jobb árak, tisztességes munkakörülmények, tisztességes kereskedelmi feltételek a termelőknek és a dolgozóknak a fejlődő országokban.

A Fair Trade-jellemzők a minimum ár és a standardok. A minimum ár azt a legkisebb piaci árat jelenti, amelyet a vásárló hajlandó kifizetni a Fair Trade-jellel ellátott termékért. Ez nem egy rögzített ár, de tükrözi azt a szintet, amely egy fenntartható termék árát jelenti. Ez biztosítja a termelőket és dolgozókat a felől, hogy termékeiket egy fenntartható szinten tudják piacra bocsájtani. A Fair Trade-standardok, ahhoz, hogy egy termék megkapja a Fair Trade-jelölést szükséges, hogy megfeleljen bizonyos előírásoknak. Ilyen szervezet a *Fairtrade Labelling Organisations International* (FLO), amely egy nonprofit testület és a Fair Trade stratégiái irányításáért valamint a gyártókért felel.

Philip Kotler és Nancy Lee 2007-ben megjelentetett könyvében [11] a Vállalatok Társadalmi Felelősségvállalásának formáit mutatja be. A szerzők teljesen újszerűen értelmezik a CSR-t. Véleményük szerint a vállalatok felelősségvállalása nem csak a saját profitjuk maximalizálásában merül ki, hanem fontosnak tartják azt, hogy a vállalatok tudatosságot tanúsítsanak a következő kezdeményezések terén is:

- *Célhoz rendelt promóciók*: Ebben az esetben a vállalatok feladata az, hogy pénzügyi támogatásokat nyújtsanak olyan cél érdekében, amely segíti egy nemes ügy lebonyolítását.
- *Ügyhöz kapcsolt marketing*: A vállalatok egy bizonyos időszakban a bevételeik egy részét egy előre meghatározott cél érdekében elkülönítik (Pld. RonaldMcDonald-Ház jótékonyasági mozgalma). Ezt a vállalatok általában valamilyen jótékonyasági mozgalom megvalósítása miatt végzik.
- *Vállalati társadalmi marketing*: A vállalatok magatartás-változtatást célzó kampányt indítanak, amely a közösségi ügyek támogatása felé irányul, pl. a közegészségügy, közbiztonság, környezetvédelem vagy közösségi jólét.
- *Vállalati jótékonyaság*: Ez a leggyakrabban használt kezdeményezés. Lényege az, hogy a vállalatok közvetlen adományt nyújtanak egy szervezet vagy ügy számára, adomány, pályázat vagy természetbeni szolgáltatás formájában.

– *Közösségi önkéntes tevékenység*: A vállalat arra ösztönzi partnereit és alkalmazottait, hogy önkéntes munkát végezzenek a helyi ügyek támogatása érdekében.

– *Társadalmilag felelős üzleti gyakorlat*: Ebben az esetben a vállalatok önkéntes módon befektetéseiket olyan társadalmi ügyek felé fordítják, amelyek megoldást keresnek valamilyen társadalmi problémára, mint például a közösségi jólét fellendítése vagy a környezetvédelem.

A szerzőpáros CSR-hez való hozzáállása teljesen különbözik Friedman vagy Smith állításaitól, hiszen szerintük a vállalatok felelősségvállalása nem a profitmaximalizálásban merül ki, hanem szükségesnek tartják azt, hogy tevékenységeik során a közszolgálatát tartsák szem előtt. Dunne (2007) szerint Kotlert azonban, nem CSR-szakemberként, hanem a világ egyik legnagyobb marketing-szaktekin-télyeként ismerhettük meg. Ennek köszönhetően sokan úgy gondolják, hogy tanulmányuk nem egészen tükrözi a társadalmi felelősségvállalás valódi jelentését, inkább vállalati stratégia, marketing és PR aspektusait figyelhetjük meg benne. [23]

[23] Dunne, S. (2007): What is The Corporate Social Responsibility Now? *Ephemera Rewiev.* 372–380.

[24] Jakovleva, N. (2005): *Corporate Social Responsibility in the Mining Industry.* Aldershot: Ashgate Publishing.

Történeti áttekintés

A vállalatok társadalmi megítélése [24] gyökeresen csak a második világháborút követően változott meg, amikor ugyanis a jólét növelésének leghatékonyabb eszkövé az üzlet vált. Napjainkban a vállalatok társadalmi felelőssége, nem csak divatos témának tekintendő, nem csak szabadon választott üzleti gyakorlat vagy ajánlás a EU részéről, hanem egyfajta elköteleződést, stratégiai, proaktív szemléletet jelent. 1859–1900: A szervezet csak a tulajdonosoknak és a vezetőknek tartozik felelősséggel. A vállalat feladata hogy profitot termeljen a termékek és szolgáltatások előállításánál, ezáltal felelős a gazdaságért és a társadalomért. Ebben az időszakban a munka jószágnak vagy árunak tekintendő, amely megvehető és továbbadható.

1900–1950: A szervezet a tulajdonosoknak, a vezetőknek és az alkalmazottaknak is felelősséggel tartozik. A vállalat már nem csak egy egyszerű termelőeszköznek tekinti a munkaeőt. Ezért a vállalat kötelessége hogy ösztönző munkakörnyezetet biztosítson valamint az, hogy újraértelmezze az alkalmazottak jogait.

1950–1965: A szervezet felelősséggel tartozik a tulajdonosok, a vezetők, az alkalmazottak valamint a nyilvánosság iránt. A vállalatok termékeikről és szolgáltatásairól teljes körű információkat kell nyújtsanak a fogyasztók számára.

[6] Smith, A. (1992): *Nemzetek gazdasága*. Budapest: KJK.

[16] Goodpaster, K. E.–Matthews, J. B. (1982): Can a Corporation Have a Conscience? *Harvard Business Review*. 60. January/February. Pp. 132–141.

[24] Jakovleva, N. (2005): *Corporate Social Responsibility in the Mining Industry*. Aldershot: Ashgate Publishing.

[25] Rothmann-Bowen, H. (1953): *Social Responsibilities of the Businessman*. New York: Harper & Row.

[26] Friedman, M. (1970): The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits. *The New York Times Magazine*. September 13.

A szervezeteknek el kell kerülniük, azokat a helyzeteket, amikor felmerülhet a nyilvánosság félrevezetése, tilos a bizonytalan eredetű termékek bevezetése.

1965 után: A vállalat felelős a tulajdonosokért, a vezetőkért, az alkalmazottakért, a célközönségért valamint a társadalom egészéért. A fent említett kötelezettségek mellett a szervezetnek szem előtt kell tartania a környezet védelmét, azt hogy egyenlő lehetőségeket biztosítson a kisebbségeknek és támogatnia kell a társadalmi igazságosságot. A vállalatokra már nemcsak gazdasági intézményekként és jogi személyekként, hanem társadalmilag fontos szervezetekként és a működési környezet tagjaiként tekintenek. Így nem csupán az iparági előírások betartását, hanem más erkölcsi kötelezettségeket is figyelembe kell venniük az alkalmazottakkal, a fogyasztókkal, a helyi közösségekkel valamint más érdekcsoportokkal szemben.

A CSR kifejezést mai formájában először Howard Bowen használta 1953-ban megjelentetett könyvében. [25] Bár fontos megemlítenünk, hogy korábban is léteztek törekvések a fogalom köztudatba való beépítésére, de ezek még nem a mai értelemben vett vállalati felelősséget vizsgálták Jakovleva (2005), [24] hanem az üzletemberek magatartására fektettek hangsúlyt. A fogalom formálódásán Adam Smith (1776), [6] Milton Friedman (1970), [26] Goodpaster és Matthew (1982) [16] valamint a Philip Kotler és Nancy Lee (2007) [11] páros is nyomot hagyott. Minden szerző másként vélekedik a felelősségvállalásáról és arról, hogy mit kell vagy nem kell a vállalatoknak tenniük a társadalmi jólét, a gazdasági egyensúly és a környezetvédelem érdekében.

Adam Smith a „Nemzetek gazdasága” (1776) című művében megteremtí a „láthatatlan kéz” fogalmát. Smith szerint, ha minden kereskedő a profitja maximalizálására törekszik és ezzel egyidőben a termékeinek a lehető legalacsonyabb árat biztosítja a legjobb minőség kínálata mellett, kialakulnak a „természetes árak”, tehát, az önérdék keresése során a közös érdekek is megvalósulhatnak. Smith szerint ez az igazi felelősségvállalás

A CSR kifejezés Howard R. Bowen 1953-ban megjelent könyvétől szokás eredeztetni, hiszen a kifejezést mai formájában először ő használta az „Az üzletember társadalmi felelőssége” (Social Responsibilities of the Businessman) c. munkájában, amelyben így ír „a társadalmi felelősség az üzletember azon kötelessége, hogy olyan állápontra törekedjen, olyan döntéseket hozzon, és

olyan cselekvést kövessen, mely a társadalom céljai és érdekei értelmében kívánatos”. [25]

Milton Friedman elmélete (1970) fontos mérföldkő a vállalatok társadalmi felelősségvállalásának megismerésében és megértésében. A hetvenes években írt tanulmánya „The Social Responsibility of Business Is to Increase Its Profits” magyarul „A gazdaság társadalmi felelőssége a profitnövelés” alapján Friedman szerint CR [27] lényege nem más, mint az hogy a vállalatvezető az üzleti tevékenység során a vállalat profitját növelje, ennek véghezvitele során azonban nem szabad megfélemlíteni a társadalom, a törvény és az erkölcs szabta korlátokról, hiszen a profitmaximalizálás mellett a vállalatvezetőnek kötelessége ezeket betartani mindennemű csalás és megfélemlítés elkerülése mellett.

Friedman elmélete alapján, ha a vállalatvezető társadalmi felelősség gyanánt a profit egy részét különíti el akkor a befektetők pénzét költi, de megtörténhet az is, hogy ezen tevékenységek során az alkalmazottak jövedelmét csökkenti. Friedman szerint ez elítélendő, minden vállalat és vállalatvezető akkor nevezhető felelősségteljesnek, ha megfelel a befektetők elvárásainak. [26]

A. B. Carroll (1979) „A vállalati társadalmi teljesítmény háromdimenziós fogalmi modellje”, amely alapján egy vállalat társadalmi felelőssége felöleli a társadalom azon gazdasági, jogi, etikai és diszkrecionális elvárásait, melyeket a szervezetekkel szemben támaszt. A három dimenzió arra utal, hogy a vállalatoknak három tényezőt kell számításba venniük ahhoz, hogy megfelelő társadalmi eredményt érhessenek el. Rendelkezniük kell egy megalapozott CSR-meghatározással; át kell látniuk azokat a társadalmi ügyeket, amelyekért felelősek; pontosan meg kell határozniuk a társadalmi problémákra való reagálásuk filozófiáját. [28]

A következő évtizedekben számos elmélet született lásd.az 1. táblázatot (McWilliams, Siegel & Wright, 2006) [29]

Továbbá az Európai Unió 2001 óta jelentései révén értelmezi a CSR aspektusait. 2001-ben a felelősségvállalás lényegét az önkéntességben látja [7], míg 2011-ben a vállalatok társadalmi felelősségvállalásában látja a fenntartható fejlődés elérésének kulcsát. [30]

[7] EURÓPAI BIZOTTSÁG, Zöld Könyv: COM (2001) 366

[27] CR – corporate responsibility.

[28] Carroll, A. B. (1979): A three-dimensional conceptual model of corporate social performance. *Academy of Management Review*. 4/497–505.

[29] McWilliams, Siegel & Wright, (2006)

[30] EURÓPAI BIZOTTSÁG, A vállalati társadalmi felelősségvállalásra vonatkozó megújult uniós stratégia: COM (2011) 681 végleges (2011–2014)

Szerző(k)	Elméleti megközelítés	Kulcsfontosságú érv / Eredmény
Friedman [1970]	Ügynök-elmélet	A CSR a menedzserek részéről önérdet szolgáló mutató, és ezáltal a részvényesek vagyonát csökkenti
Freeman [1984]	Stakeholder-elmélet	A menedzserek alakíthatják úgy is politikájukat, hogy a részvényeseken kívül más érdekeltek – munkavállalók, vevők, szállítók, közösségi szervezetek – igényeit is figyelembe vegyék
Donaldson and Davis [1991]	Stewardship-elmélet	'Tenni a jót' – a menedzserek erkölcsi kötelessége – függetlenül attól, hogy ezen döntések milyen hatással lesznek a vállalat teljesítményére
Donaldson and Preston [1995]	Stakeholder-elmélet	Kiemeli a stakeholder-elmélet erkölcsi és etikai dimenzióit, ugyanakkor a CSR üzleti oldalát is
Jones [1995]	Stakeholder-elmélet	Azok a vállalatok, amelyek a stakeholderekkel ismételten bizalom- és együttműködés alapú tranzakciókba vesznek részt, ösztönözve vannak a becsületes és etikai viselkedésre, amely előnyös lehet a vállalatra nézve
Hart [1995]	Erőforrás-alapú elmélet	Egyes vállalatok esetében, a környezeti társadalmi felelősségvállalás olyan képességet vagy erőforrást jelenthet, amely fenntartható versenyelőnyhöz vezethet

Jennings and Zandbergen [1995]	Intézmény-elmélet	Az intézmények központi szerepet játszanak a vállalaton belül, egy 'ökológiailag fenntartható' szervezet létesítésére vonatkozó konszenzus formálásában
Baron [2001]	Vállalat-elmélet	Stratégiai CSR-ről beszélünk, amikor a CSR-t társadalmilag felelős fogyasztók megnyerésére használják, abban az értelemben, hogy a vállalatok marketing/üzleti stratégiájuknak megfelelő közjavakat nyújtanak
Feddersen and Gilligan [2001]	Vállalat-elmélet	A fogyasztókat képviselő aktivisták és civil szervezetek fontos szerepet tölthetnek be a CSR-re vonatkozó aszimmetrikus információk csökkentésében
McWilliams and Siegel [2001]	Vállalat-elmélet	A CSR-t a kereslet/kínálat távlatából mutatja be, amely azt feltételezi, hogy a vállalat ideális CSR szintjét költség-haszon elemzéssel lehet meghatározni
McWilliams et al. [2002]	Erőforrás-alapú elmélet	Politikai stratégiák által támogatott CSR-stratégiák használhatók fenntartható versenyelőnyök megteremtésére
Waldman et al. [2004]	Vállalat-elmélet /stratégiai 'leadership'-elmélet	A felső vezetés bizonyos aspektusai befolyásolhatják a vállalat CSR-tesztvékenységekben való részvételének hajlandóságát. Szellemileg motivált vezérigazgatók által vezetett vállalatok több stratégiai CSR-t folytatnak mint a hasonló vállalatok

[29] McWilliams, Siegel & Wright, (2006)

[7] EURÓPAI
BIZOTTSÁG,
Zöld Könyv:
COM (2001)
366

[31] Corpo-
rate Social
Values

Az EU CSR politikája

Az Európai Unió számára fontos a CSR népszerűsítése a vállalatok körében, 2001-ben az Európai Bizottság kiadta a CSR európai kereteinek kialakítását célzó zöld könyvet (Promoting a European Framework for Corporate Social Responsibility).

„A CSR egy olyan megközelítés, amely szerint a vállalatok önkéntes alapon környezeti és társadalmi szempontokat építenek be üzleti tevékenységükbe és az érdekelt felekkel való kapcsolatukba”. [7]

A CSR problématerületein belül a zöld könyv alapján megkülönböztethetünk a vállalatokat közvetlenül érintő belső tényezőket és a külső stakeholdereket érintő tényezőket. A belső tényezők, amelyekre az EU nagy hangsúlyt fektet, emberierőforrás-menedzsment, munkahely egészség és biztonság, a változásokhoz való alkalmazkodás, míg a külső tényezőként a következőket említi helyi közösségekkel való kapcsolat, üzleti partnerek, emberi jogok, globális környezeti problémák.

A 2001-es megközelítéshez képest az EU 2011-ben másképpen fogalmaz a CSR definícióját illetően „a vállalkozásoknak a társadalomra gyakorolt hatásaiért vállalt felelőssége.” Az EB meghatározása szerint a vállalatoknak folyamatszínten kell kezelniük a szociális, környezetvédelmi, etikai és emberi jogi szempontok érvényesítését tevékenységükben, együttműködve érintettjeikkel, közös értéket [31] hozzanak létre ezáltal, valamint csökkentik a beszállítói láncban a negatív hatásokat. [7]

Következtetések

Jelen tanulmányban a vállalatok társadalmi felelősségével kapcsolatos elméletek, definíciók sokaságát próbáltam felsorakoztatni a teljesség igénye nélkül, felhasználván az irodalomjegyzékben található angol-, magyar-, és román nyelvű könyveket, cikkeket tanulmányokat. A 20. század végéig inkább az USA-ban fordítottak nagyobb figyelmet a témának, az elmúlt század végétől maga a fogalom nem csak elméleti használata, hanem tényleges gyakorlatba ültetése is elkezdődött az EU-ban. A EB 2001-től kezdődően nagy figyelmet fordít a vállalatok CSR-tevékenységére és az új 2011–2014-es stratégiában nem csak szabadon választott tevékenységnek minősíti a CSR-t, hanem elvárásokat fektett a vállalatok és az érintettek irányában egy 30 pontos akcióterben. [7]

Galéria

Duma Bálint fotói

